

ПРИЛОЖЕНИЕ № 4

ОПИСАНИЕ НА РАСТИТЕЛНИ ВИДОВЕ И ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ И БИОЛОГИЯ НА ВИДОВЕ, ПРЕДМЕТ НА ОПАЗВАНЕ В ЗЗ ОТ МРЕЖАТА НАТУРА 2000, В КОИТО ПОПАДАТ ЕЛЕМЕНТИ НА ИП

I. Растителни видове

➤ 2327 Обикновена пърчовка (*Himanthoglossum caprinum* (M. Bieb.) Sprengl.

Обикновената пърчовка (*Himanthoglossum caprinum*) е многогодишно тревисто растение от семейството на орхидеите (Orchidaceae). Подобно на много други видове от това семейство, има две яйцевидни подземни грудки. Растението е високо обикновено до 50-60 cm, рядко повече, с елиптични зелени листа. Съцветията са рехави с 20 до 40 цвята. Цветовете са много характерни – околоцветните листчета са събрани в шлем, страничните дялове са линейни, а най-характерен е средният дял, който е много по-дълъг, от 4 до 8 cm, широк до 0.5 cm и оцветен в по-светло или по-тъмно виолетово. Цветовете имат характерна неприятна миризма, на която се дължи и популярното име на растението, но чието предназначение е да привлича насекоми-опрашители. Среща се по открити и слънчеви места, по поляни, по-често, но не само, на варовик. Расте също между храсталаци и по покрайнините на горите. Видът е разпространен в цялата страна, но само до около 1000 m. н.в. Повечето находища са при по-малка надморска височина. Обикновената пърчовка се среща предимно по открити места, в рамките на тревни местообитания. Видът определено не е най-рядката орхидея в България, но точно поради неговото присъствие в различни защитени зони и в различни природни местообитания, той може да бъде опазван ефективно, като част от опазването и на местообитанията. Видът е включен в Червената книга на България Том 1. Растения и гъби с категория „Уязвим“ (VU), (Пеев и др., ред., 2015), и е защитен от Закона за биологичното разнообразие - Приложения II и III. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened).

II. Природни местообитания

➤ Природно местообитание 1530* Панонски солени степи и солени блата.

Това природно местообитание представлява растителни съобщества, които са разпространени в поречията на реките в ниските части на страната и в условията на летни високи температури и засушаване, където се наблюдават процеси на засоляване на почвата вследствие на плитко разположени подпочвени води. През лятото при изпарението солите се изнасят и отлагат в различна концентрация на повърхността. Често се наблюдава изцъфтяване на соли на повърхността на почвите. В зависимост от степента на засоляване и овлажнение на почвите, активността на пашата на селскостопански животни, както и под влиянието на особеностите на климата, някои от съобществата представляват субхалофитни пасища с различна степен на рудерализация и нитрификация; както и типични „солища“ (солени мочури и периферията на блата), които се наводняват през пролетта и началото на лятото. Тези местообитания са от естествен произход, но и частично от вторичен, в резултат на влиянието на пашата и пресушаването.

➤ Природно местообитание 3150 Естествени еутрофни езера с растителност от типа *Magnopotamion* или *Hydrocharition*. Местообитанието представлява еутрофни до мезотрофни крайречни езера, старици, лимани най-вече с мътни, богати на органика води, в които обикновено рН е >7. Най-разпространени са по поречието на реките и по брега на Черно море. В тях се срещат много разнообразни хидрофитни съобщества: на свободно плаващи растения по повърхността на водата, на вкоренени на дъното растения с плаващи листа, или в по-дълбоките и открити води с асоциации от подводни макрофити от съюз

Potamonion. Тук се включват и водоеми с частично антропогенен произход, като изоставени наводнени баластриери, стари речни корита и др.

➤ **Природно местообитание 3260 Равнинни или планински реки с растителност от *Ranunculion fluitantis* и *Callitricho-Batrachion*.** Това местообитание е представено от речни участъци в средните и долни течения (в равнини и низини от 0 до 1000 m н.в.), с прикрепена водна растителност, най-често от съюзите *Ranunculion fluitantis* и *Callitricho-Batrachion*. Скоростта на водата е бавна, дълбочината на реката – неголяма (най-често около 0,30–1,50 m). Дъното е глинесто, тинесто-глинесто или тинесто-песъчливо, по-рядко с участие на чакъл. Най-много тинести наноси се натрупват в заливите, което създава възможност за заселване на редица макрофити – *Ceratophyllum demersum*, *Myriophyllum spicatum*, *Potamogeton crispus*, *P. nodosus*, *P. perfoliatus*, *Ranunculus trichophyllus*, *Zannichellia palustris*. Кислородното съдържание силно варира. Наблюдава се пролетен максимум и есенен минимум на оттока.

➤ **Природно местообитание 3270 Реки с кални брегове с *Chenopodion rubri* и *Bidention* р.р.** Местообитанието представлява кални речни брегове в низините с едногодишни, високи (0,50–0,70 m) пионерни нитрофилни, включително рудерални, съобщества от съюзите *Bidention* р.р. и *Chenopodion rubri*. Съобществата са свързани сукцесионно с тези на ниските хигрофити и се развиват при отдръпването на водата и оголването на богата на органика и азот тиня. През пролетта и в началото на лятото местата изглеждат като кални брегове без растителност. Тя се развива по-късно през лятото. Доминанти са *Bidens frondosa*, *B. tripartita*, *Persicaria hydropiper*, *P. lapathifolia*, *Rumex conglomeratus*, *R. maritimus*, *Xanthium italicum* и др. Ако условията не са благоприятни – например продължително заливане, тази растителност може да се развие ограничено или въобще да не се появи.

➤ **Природно местообитание 6110* Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от *Alyssu-Sedion albi*.** Природното местообитание се характеризира с богат видов състав и е ценно от природозащитна гледна точка. То се проявява върху места с плитка до скелетна почва, много често с открити скални участъци. Природното местообитание представлява пионерни растителни съобщества, обикновено с ниско проективно покритие на растителността и значителен излаз на основната скала, която е основно с алкална реакция – варовици, мрамори и доломити. Разпространени са предимно в равнините, в хълмистия и долния планински пояси докъм 900–1000 m н.в. Най-често заемат малки площи и образуват комплекси с многогодишни тревни съобщества от клас *Festuco-Brometea* или с отворени ксеротермни гори и храсталаци.

➤ **Природно местообитание 6210 Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco-Brometalia*) (*важни местообитания на орхидеи).** Това е типично тревно местообитание, което се характеризира с много богат видов състав и с участие и на двата вида, които са обект на опазване – *Himantoglossum caprinum* и *Echium russicum*. Природното местообитание представлява разнообразни ксерофитни и ксеромезофитни тревни съобщества, които се срещат в равнините, предпланините и планините на страната. Срещат се при разнообразни климатични и почвени условия. Характерна особеност е доминирането на многогодишните житни тревни видове, като видовият състав на фитоценозите се определя от климатичните условия (умерено-континентален или средиземноморски климат) и начина на ползване (ливаден или пасищен). Най-често доминират *Chrysopogon gryllus*, *Dichanthium ischaemum*, *Stipa* spp., *Festuca valesiaca*.

Преобладаващата част от съобществата имат вторичен произход и са възникнали на мястото на унищожени широколистни гори.

➤ **Природно местообитание 6240* Субпанонски степни тревни съобщества.** Това природно местообитание представлява отворени ксеротермни съобщества от степен тип, доминирани от туфести житни, полухрастчета и многогодишни тревисти растения от съюза *Festucion valesiacae* и свързаните с него синтаксони. Тези съобщества са развити предимно в Северна България на склонове с южно изложение, върху плитки и деградирани хумусно-карбонатни почви, на варовици, мергели и песъчливо-глинести сипеи, в районите с континентален климат на надморска височина до около 1000 m. Местообитание 6240 е с много разнообразен видов състав, с участие, както на типични степни видове, така и много субсредиземноморски и ендемични видове, но в повечето случаи доминиращ вид е *Festuca valesiaca*. Местообитанието се характеризира с неравномерно покритие на растителната покривка. Проективното покритие на ценозите обикновено е в диапазона 30-70%. Наклонът на терените обикновено варира между 10 и 40°.

➤ **Природно местообитание 6250* Панонски лъсови степни тревни съобщества.** Природното местообитание представлява затворени тревни съобщества, които се срещат по лъсовите възвишения в северната част на Дунавската равнина. Лъсовата покривка е с различна дебелина (30-120 m), а почвите са мощни и често с изразени ерозионни процеси. Фитоценозите са със затворена хоризонтална структура и основни ценообразуватели са *Chrysopogon gryllus*, *Dichantium ischaetum*, *Stipa capillata*, *S. pulcherrima*, *Agropyron cristatum*, *Festuca valesiaca*. В състава на тези съобщества се срещат много типично степни видове.

➤ **Природно местообитание 6430 Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс.** Природното местообитание е представено от растителност, доминирана от високи треви (от 1 до 1,5-2 m), които се развиват по бреговете на реки и потоци и заемат тесни ивици (до 2–3 m) край течащи води, в речното корито и по влажни брегове, предимно върху чакълест или глинест субстрат. Срещат се от морското равнище до алпийския пояс в планините. Характерна особеност е периодичното заливане преобладаващо през периода май-юни, което съвпада с максимума на валежите в по-голямата част на страната и снеготопенето в планинските райони. Видовият състав е разнообразен и зависи както от надморската височина и осветеността, така и от околните съобщества, като в него преобладават типичните хигрофити и хигромезофити. Преобладават многогодишни и двугодишни мезо-хигрофилни тревни видове, като някои от тях достигат височина до 2 m.

➤ **Природно местообитание 6510 Низинни сенокосни ливади.** Това местообитание представлява мезофилни ливади, разпространени при надморска височина от 300 до 800 m, които най-често се стопанисват сенокосно. Заемат ниските, влажни крайречни тераси и пониженията на релефа (падини) в равнините, котловините и предпланините. Равнинният характер на заеманите територии обуславя добрата влагозапасеност, тъй като подпочвеният воден хоризонт често е близо до повърхността. Почвите са богати, алувиално-делувиални и делувиално-ливадни. Растителността на това природно местообитание има вторичен произход, развиваща се на мястото на унищожени в миналото гори. Косенето възпрепятства възстановяването на горската растителност и определя в значителна степен флористичния им състав. Доминиращите видове са житни треви като *Arrhenatherum elatius*, *Festuca pratensis*, *Alopecurus pratensis*, *Deschampsia*

caespitosa, *Poa sylvicola* и др. Повечето от тях се косят 1-2 пъти годишно след края на активния вегетационен сезон. Срещат се от влажни до сухи подтипове.

➤ **Природно местообитание 8210 Хазмофитна растителност по варовикови скални склонове.** Природното местообитание представлява растителност по повече или по-малко отвесни и голи варовикови скали, предимно в предпланините и планините. Почвена покривка отсъства или е много слабо развита. В това природно местообитание условията за развитие на растителност са много специфични и екстремни, и се определят от надморската височина, наклона и изложението, които влияят на режимите на климатичните фактори и локалните екологични условия. Видовете растения са специфични за скалния субстрат и неговата киселинност – развиват се облигатни калцифили или индиферентни към този фактор видове. В това природно местообитание са включени както силно отворени съобщества на многогодишни треви и ниски храсти, така и чисти лишейни и/или мъхови съобщества без участие на висши растения. Има голям височинен диапазон на разпространение, като в зависимост от това флористичният му състав може силно да варира.

➤ **Природно местообитание 8310 Неблагоустроени пещери.** За това местообитание е представена дефиниция „Пещери“, които не са благоустроени и достъпни за широката публика, включително техните водни тела, обитавани от тясно специализирани, приоритетни за опазване или ендемични видове (Кавръкова и др., 2008).

➤ **Природно местообитание 9180* Смесени гори от типа *Tilio-Acerion* върху сипеи и стръмни склонове.** Това местообитание се формира при много специфични условия на средата и обикновено заема малка площ в сравнение с другите горски местообитания. Най-често заема стръмни и отвесни скални склонове, сипеи и улеи, вкл. с колувиални наноси, по-често на варовик. Тревният етаж е представен от видове, характерни за буковите гори. Обликът се дава от различни широколистни дървесни видове, най-често от родовете *Acer* и *Tilia*. Местообитанието е представено от два типа – в единия случай са характерни мезофилните видове от род липа (*Tilia cordata* и *T. platyphyllos*), а в другия – видове от род *Acer* (*A. platanoides*, *A. pseudoplatanus*, на варовик и *A. hyrcanum*).

➤ **Природно местообитание 91E0* Алувиални гори с *Alnus glutinosa* и *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*).** Природно местообитание 91E0 е много специфично и се среща край по-големи или по-малки водни течения. Това местообитание е типично крайречно и заема сравнително тесни ивици край водните течения. Насажденията се развиват на богати почви, периодично заливани от реките. Доминиращи видове най-често са черната елша (*Alnus glutinosa*), видовете от род *Salix* (Върба) а в други райони на ареала – и планинският ясен (*Fraxinus excelsior*).

➤ **Природно местообитание 91F0 Крайречни смесени гори от *Quercus robur*, *Ulmus laevis* и *Fraxinus excelsior* или *Fraxinus angustigolia* покрай големи реки (*Ulmion minoris*).** В това местообитание се включват периодично заливани крайречни смесени широколистни гори с участие, равно на или по-голямо от 3 десети на видовете от род *Quercus* (*Q. robur* и *Q. pedunculiflora*), *Ulmus* и *Fraxinus*. Почвата може добре да изсъхва между заливанията или да остава преовлажнена. Тези гори са се развили на по-нови алувиални наслаги. В зависимост от водния режим доминиращите дървесни видове принадлежат към родовете *Fraxinus*, *Ulmus* или *Quercus*. Тревната растителност е добре развита.

➤ **Природно местообитание 91G0* Панонски гори с *Quercus petraea* и *Carpinus betulus*.** Природното местообитание 91G0 е представено от смесени гори,

доминирани от горун или от обикновен габър, които се срещат на сенчести, влажни места в падини, широки долове и в долната част на склонове, а често формират ивици с широчина до 50 m около реките, суходолията и каньоните. В това местообитание се включват мезофилните и ксеромезофилни гори с участие по-голямо или равно на 3 за обикновен габър (*Carpinus betulus*) и/или горун (*Quercus petraea*) или смесени дървостои на двата вида. Местообитанието има характер на интразонална растителност в пояса на ксеротермните дъбови гори в районите с по-силно изразен континентален климат, главно в Северна България. Среща се на сенчести, влажни места в падини, разлати долове и в долната част на склонове. Характеризира се с висока степен на фрагментация и развитие на малка надморска височина – до 600 m (Златанов и др., 2024).

➤ **Природно местообитание 91H0* Панонски гори с *Quercus pubescens*.** В това местообитание се включват разредени дъбови гори с участие на космат дъб (*Quercus pubescens*) над 3 десети. Разпространено е по варовикови възвишения на места с континентален климат. Тези гори са част от смесените дъбови гори, като обикновено заемат най-сухите и топли места по склонове предимно с южно или западно изложение. Заради континенталните условия, бедните почви и антропогенното влияние, горите са предимно фрагментарни и имат на места храсталачен облик. Дървесният етаж, в който косматият дъб доминира или съдоминира, достига височина най-често 4-8 m. Освен *Quercus pubescens*, в този етаж обикновено се срещат *Acer campestre*, *Fraxinus ornus*, *Quercus cerris*, *Q. frainetto*, *Q. virgiliana*. Често, особено на места с плитка варовикова основа, масово расте и *Carpinus orientalis*, който може да образува и втори дървесен етаж. Видовият състав в тревния етаж е разнообразен.

➤ **Природно местообитание 91H0* Евро-сибирски степни гори с *Quercus* spp.** Това местообитание е представено от ксеротермни дъбови гори, доминирани от *Quercus cerris*. Срещат се в регионите с най-континентален климат. Във видовия им състав участват както типични за ксеротермните дъбови гори елементи, така и някои лесостепни елементи.

➤ **Природно местообитание 91M0* Балкано-панонски церово-горунови гори.** Природното местообитание представлява смесени гори от цер и горун, в различно съотношение между двата вида, с по-често доминиране на цера. Това е едно от най-широко разпространените горски местообитания в Северна България. Представлява ксеротермни горски формации, доминирани от най-разпространените видове от род Дъб у нас – цер (*Quercus cerris*) и благун (*Q. frainetto*).

➤ **Природно местообитание 91W0 Мизийски букови гори.** Това местообитание е представено от чисти и смесени широколистни гори с основен едификатор обикновен бук. Среща се предимно в предпланините, ниските планини и долните части на високите планини в диапазона от 100 до 1000 (1300) m н.в. Мизийските букови гори са термофилни с участие на видове от съседно разположените дъбови, липови, габъррови и други широколистни гори. Това местообитание е много близко до местообитание 91S0 Термофилни букови гори и понякога се установяват преходи между тях.

➤ **Природно местообитание 91Z0 Мизийски гори от сребролистна липа.** В това местообитание се включват гори с участие над 4 десети на сребролистна липа (*Tilia tomentosa*) в първия дървесен етаж. Срещат се в хълмистите и предпланински райони, върху льосова или варовикова подложка. Заемат главно склоновете със северно и източно изложение, с наклон от 5 до 45°. По-рядко (в Лудогорието) се срещат по билата и на сравнително равни терени. Освен основния вид *Tilia tomentosa*, в дървесния етаж участват сравнително често *Acer campestre*, *Fraxinus ornus*, *Quercus cerris* и др. Често горите от

сребролистна липа са с вторичен произход, възникнали на мястото на дъбови гори с участие на сребролистна липа, след изсичане на дъбовия дървостой. По-голямата част от горите на сребролистната липа са от издънков произход.

III. Животински видове

1. Безгръбначни

➤ **1032 Овална речна мида (Бисерна мида) *Unio crassus* (complex) (Phillipsson, 1788).** Черупката на овалната речна мида е дебелостенна с овална форма, като най-изпъкналата ѝ част е около средата. Височината на черупката е два пъти по-малка от дължината. Зъбите на ключа са масивни и пирамидални. Видът е силно изменчив. Достига дължина до 70-78 mm и височина до 30-37 mm. Близки до него са другите два вида от род *Unio* – *Unio pictorum* и *Unio tumidus*, но се различават съществено по формата на черупките и особено по заострените си предни краища. В България са установени 4 различни форми, които се възприемат като морфологични видове двойници. Всичките новоустановени видове се считат за ревалентни. В България не са правени съвременни проучвания върху разпространението на новите защитени видове (респ. морфологични двойници), биологията на които е сходна и единствено за тяхното разделяне може да се използва като критерии кой вид в коя зона е наличен. Обикновено индивидите са разделнополови (в реките и големите езера), но популациите, изолирани в стари речни мъртвици и други по-малки стагнантни водоеми, са съставени от хермафродитни форми. Мидите достигат полова зрялост след третата година. По хрилете им се развиват до 130 000 яйца. Развитието протича с метаморфоза - паразитна ларва глохидиум, която се прикрепя към различни видове риби. У нас яйцата се оплождат от края на април до юни, а узряването на глохидиите в мидите и изхвърлянето им във водата продължава до август. Престояването на яйцата и глохидиите в хрилете на мидите продължава от 20 до 40 дни. След изхвърлянето им те заразяват различни видове риби гостоприемници, като *Cottus gobio*, *Phoxinus phoxinus*, *Squalius cephalus*, *Scardinuis erythrophthalmus*, *Gymnocephalus cernua* и *Perca fluviatilis*, прикрепят се предимно към хрилете им, като този период на паразитиране на ларвата продължава около 5 седмици. Видът е заравящ се филтратор, обикновено се среща на дълбочина от 1.0-1.5 m (Angelov, 2000). Според същия автор средната численост на популациите в България е достигала до 80-90 инд/м² на някои места в р. Дунав. По-нови изследвания установяват ниска численост в р. Дунав и сравнително висока на места в горните и средните течения на дунавските притоци. Видът е особено чувствителен към понижени концентрации на разтворения кислород и еутрофицирането на водоемите, в резултат на климатичните промени, седиментацията, замърсяването на водата, както и към промени във видовия състав на ихтиофауната. Предпочита реки и потоци с чиста течаща вода, високо съдържание на кислород и пясъчно-чакълесто дъно. В България по данни на Тодоров (2013, 2021) видът се среща и в литорала на езера и други водоеми с течаща или слабо проточна вода. Видът е с висок природозащитен статус. Защитен е от Директивата на ЕС за опазване на природните местообитания, дивата флора и фауна (92/43/ЕЕС) и от Закона за биологичното разнообразие (ЗБР 2002). IUCN категория: Застрашен (Endangered).

➤ **1060 Лицена (*Lycaena dispar* ([Haworth], 1802)).** Сравнително дребна дневна пеперуда, разпространена в умерения пояс на Европа и Азия. В България се среща почти навсякъде, макар и локално, из открити, влажни, по-рядко сухи тревисти места край езера, вади, канавки и други източници на влага, до към 1000 m н. в. (около Копривщица) в планините, по брегове с хранителните растения – *Rumex hydrolapathum*, *R. crispus*, *R. aquaticus*. Гъсеницата се храни основно със зелените листа на растения от семейство

лападови. Пеперудите летят от май до октомври. Поколенията са две до три, от май до август, в зависимост от надморската височина (Бешков 2014, Зингстра и кол. 2009, Tolman & Lewington 1997). Заплахи за вида са: горски пожари, използване на инсектициди, загуба на местообитания (деградация поради промяна на растителната покривка, захрастяване, залесяване, големи инфраструктурни проекти, засушаване в резултат на промени във водното ниво). Видът е застрашен и рядък в голяма част от Европа. У нас е широко разпространен, но локален и популациите му обикновено са малки. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened). Включен в Приложения II и IV на Директивата за местообитанията 92/43 на Европейския съюз и в Приложение II на Бернската конвенция. Целеви вид от „Основни райони за опазване на дневните пеперуди в България“ (Абаджиев, Бешков 2007). Защитен от ЗБР (2002).

➤ **1083 Бръмбар рогац (*Lucanus cervus* Linnaeus, 1758).** Европейски вид. Най-едрият български бръмбар (4,5–9,0 cm). В Северна България се среща от най-ниските и топли части до към 1000 m, докато в южните райони на страната има данни, че е намиран до 1500 m н. в. Предпочита стари дъбови, дъбово-габърови и борово-горунови гори в равнините и нископланинските райони. Често обитава покрайнините на просветни широколистни и смесени гори. Имагото се среща по стволите на стари и дебели дъбови (по-рядко други) дървета, където се храни със сокове, изтичащи от наранени участъци. Лети привечер с тромав и шумен полет. Женската снася яйцата си в стари пънове, а новоизлюпената ларва се храни с гниеща дървесина. Ларвата се развива нормално 5 (до 8) години в гнила дървесина на дънери, пънове и корени на *Quercus*, *Tilia*, *Fagus*, *Salix*, *Populus*, *Corylus*, *Fraxinus*, *Castanea*, овощни дървета (например череша), много рядко е намиран в иглолистни дървета. Сезонното развитие на вида зависи от височината, географската ширина и климатичните условия. Възрастните обикновено се появяват в края на май, като мъжките завършват развитието си около седмица преди женските. Срещат се до края на септември (Зингстра и кол. 2009, Бекчиев и кол. 2017). Заплахи за вида са тоталната промяна или загуба на местообитанията (земеделие, горско стопанство, строеж на пътища), загуба на субстрат (отстраняване на стара и мъртва дървесина), горски пожари, интензификация на горското стопанство, подмяна на видовия състав на насажденията в горите, използване на пестициди и големи инфраструктурни проекти (Бекчиев и кол. 2017). Включен в Приложения II и III на ЗБР (2002), Приложение III на Бернската конвенция и Директива 92/43 – Приложение II. IUCN категория: Почти застрашен (Near threatened).

➤ **1087 Алпийска розалия (*Rosalia alpina* Linnaeus, 1758).** Реликтен вид за територията на Европа. Разпространен предимно в предпланините (Предбалкан) и планините (Стара планина, Витоша, Средна гора, Рила, Пирин, Малешевска планина, Западни и Централни Родопи, Странджа, Беласица и Славянка). Среща се до 1200 m н. в., като в района на южен Пирин и Славянка достига до 1500 m. Обитава стари широколистни гори. Развива се предимно по бук (*Fagus*), също по *Carpinus*, *Fraxinus*, *Betula*, *Ulmus*, *Acer*, *Alnus*, *Castanea*, *Crataegus*, *Juglans*, *Larix*, *Quercus*, *Salix*, *Tilia*. Ларвите са ксилофаги, живеят в гниеща дървесина на стари живи или мъртви дървета, като се хранят с нея. Яйцата се отлагат в цепнатините на кората. Възрастните са активни в слънчевите дни през юли–септември. Могат да бъдат открити около дърветата, от които са излезли, и по стари повалени дървета. Хранят се със сока от наранени дървета. Ларвите са ксилофаги, живеят в гниещата дървесина на стари живи или мъртви дървета и се хранят с нея. Пробиват ходове в отмиращата дървесина и след 2–3 години какавидират. Заплахи за вида са: тоталната промяна на местообитанията им, изсичането на старите букови гори, горски пожари,

подмяна на видовия състав на насажденията в горите, замърсяване, използване на пестициди и големи инфраструктурни проекти. Възрастното и неговите ларви са пряко свързани с широколистните гори, където се развиват много бавно и продължително. Видът е изцяло зависим от наличието на мъртва дървесина и въздействието върху местообитанията му е основен лимитиращ фактор (Зингстра и кол. 2009, Бекчиев и кол. 2017). Включен в Приложение II и III на ЗБР (2002), Приложение II и IV на Директива 92/43, CORINE и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable).

➤ **1088 Обикновен сечко (*Cerambyx cerdo* Linnaeus, 1758).** Представител на сапроксилните бръмбари. Широко разпространен вид в цялата страна, но основно в Източна и Южна България. Среща се предимно в северните и източни части на страната (поречието на р. Дунав, Лудогорие, Черноморско крайбрежие, Странджа), както и в Малешевска планина, Западни Родопи и др. В северна България се среща до 800 m, в южна България – до 1000 m, а в района на Славянка – до към 1500–1600 m н. в. Обитател на стари широколистни гори. Развива се предимно по дъбове (*Quercus*), по-рядко се среща по *Castanea*, *Betula*, *Salix*, *Fraxinus*, *Ulmus*, *Juglans* и *Corylus*. Предпочита изложени на слънце, болни или умиращи стари дъбове (най-вече летен дъб, по-рядко зимен дъб, бук или бряст), по-често овлажнени стволоче на слънчеви места в гори на фаза на старост и разпадане. Ларвите са ксилофаги, живеят в гниеща дървесина на стари или мъртви дървета, хранят се с нея и се развиват за 2 до 3 години. Яйцата се отлагат в цепнатините на кората на дървета. Възрастното насекомо лети през май-август. Възрастното и неговите ларви са пряко свързани с широколистните гори, където се развиват много бавно и продължително. Видът е изцяло зависим от наличието на мъртва дървесина. Заплахи за вида са тоталната промяна на местообитанията им, горски пожари, подмяна на видовия състав на насажденията в горите, замърсяване, използване на пестициди и големи инфраструктурни проекти (Зингстра и кол. 2009, Бекчиев и кол. 2017). Включен в Приложения II и III на ЗБР (2002), Приложение II на Бернската конвенция, CORINE и Приложения II и IV на Директива 92/43. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable).

➤ **1089 Буков сечко (*Morimus funereus* Mulsant, 1862).** Представител на сапроксилните бръмбари. Разпространен е предимно в предпланините (Предбалкан, Краище) и планините (Стара планина, Витоша, Средна гора, Рила, Малешевска планина, Западни и Централни Родопи, Беласица и Славянка), както и в Лудогорието. Среща се от 50 до 1700 m н. в. Обитава предимно стари широколистни и смесени гори (*Fagus*, *Populus*, *Tilia*, *Acer*, *Salix*, *Carpinus*, *Quercus* и др.), с наличие на стояща и паднала мъртва дървесина, но също така се среща и в иглолистни гори. Бръмбарите са безкрили и не могат да летят, което обуславя слабите им разселителни възможности. Развиват се в гниеща, влажна дървесина (стволове, трупи, дънери, пънове, кори от дървета), лежаща на земната повърхност, най-често на дъб, бук, тополя, кестен, ела. Възрастните бръмбари се срещат през април-септември по дънери и стволоче, както и сред гниеща дървесина. Възрастното и неговите ларви са пряко свързани с широколистните гори, където се развиват много бавно и продължително. Видът е изцяло зависим от наличието на мъртва дървесина и въздействието върху местообитанията му е основен лимитиращ фактор. Заплахи за вида са тоталната промяна на местообитанията им, горски пожари, подмяна на видовия състав на насажденията в горите, използване на пестициди и големи инфраструктурни проекти (Зингстра и кол. 2009, Бекчиев и кол. 2017). Включен в Приложение II на ЗБР (2002) и Приложение II на Директива 92/43. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable).

➤ **1093 Поточен рак - *Austropotamobius torrentium* (Schränk, 1803).** Поточният рак е най-малкият по размери местен вид прав рак, който се среща в България. Достига максимална дължина до 12 cm, но най-често е от 6 до 10 cm. Характеризира се със скъсен и тъп рострум, който има триъгълна форма. Зад очите има един туберкулум, а карапаксът (главогръдът) зад цервикалната бразда е гладък и липсват цервикални шипове. Щипките са с много едра грануляция, отгоре са кафеникави, а отдолу са мръсно бели до бежови. Цветът на тялото варира от светло- до тъмнокафяв или маслиново-зелен отгоре и кремаво-бял отдолу. Видът е разделнополов, с ясно изразен полов диморфизъм. Мъжките обикновено са по-едри и с по-големи щипки. Женските се отличават с по-широкото си коремче спрямо главогръда, с редуцирания първи и втори чифт плеоподални крачка (които при мъжките са добре развити и са превърнати в копулативен апарат, с който се отлага сперматофорът), както и по разположението на половото отворстие (при мъжките половото отворстие е в основата на 5-ия чифт ходилни крака, а при женските то е в основата на 3-ия чифт ходилни крака). Размножаването е през месеците септември – юни. Копулацията се осъществява през есента (септември-ноември). След оплождането женските отлагат средно 50–100 сравнително едри яйца, които носят прикрепени към коремните крачка (много рядко при едри екземпляри броят на яйцата може да достигне до 150–180). Инкубационният период на яйцата е 4–5 месеца. Излюпването на младите (ювенилни) рачета става през пролетта (април-юни). Поточният рак няма подчертана хранителна специализация, като при по-младите индивиди преобладава растителната храна (частици от микро- и макрофитна водна растителност, нишковидни зелени водорасли и растителен детрит), докато при по-възрастните индивиди храната е смесена и наред с растителната, се използва и животинска храна – дребни насекоми и техните ларви, малки охлюви и миди, мъртви животински тъкани. Поточният рак е подчертано оксифилтен и олигосапробен и не понася ниско кислородно съдържание, замърсяване и много високи температури на водата. Такива условия предлагат много от планинските потоци и горните течения на по-големите реки, но трябва да се отбележи, че поточният рак избягва стръмните склонове и участъците на реките с голяма денивелация и много бързо водно течение. Поточният рак е сравнително широко разпространен вид в горните и средните течения на реките и малките планински потоци, предимно в Югозападна България, Западни Родопи, Западна Стара планина, Централен Балкан и Средна гора. По-слабо е застъпен в Предбалкана и Източна Стара планина, и изцяло отсъства в Дунавската равнина, Тракийската низина, Източни Родопи, Сакар и Странджа. Поточният рак предпочита участъци с каменисто дъно и удобни места за укрития по бреговете (коренища на крайбрежна дървесна растителност) и избягва участъци с тинест или песъчлив субстрат. Фините седиментни отлагания водят до запълване на пространствата между камъните и до изчезването на популациите на поточния рак. Най-често е установяван в засенчени реки с брегове покрити с елша (*Alnus glutinosa*), бук (*Fagus sylvatica*), дъб (*Quercus* spp.) или чинар (*Platanus orientalis*) и по-рядко – в реки с брегове, покрити само с храсти. Включен в Приложение III на Бернската конвенция, Приложения II и V на Директивата за местообитанията и Приложение II на ЗБР (2002). IUCN категория: Недостатъчно данни (Data Deficient).

➤ **4045 Ручейно пъстриче (Ценагрион) - *Coenagrion ornatum* (Selys, 1850).** Комбинацията от следните белези разграничава вида от другите видове водни кончета, разпространени в България: еднакви по форма предно и задно крило и размах на крилата под 45 mm; птеростигмата на крилата къса (дълга, колкото широка); дължината на тялото под 35 mm; петната на главата зад очите с назъбен заден ръб; мъжките индивиди със синьо

коремче, с черно напетняване, с характерно черно петно на втория абдоминален тергит и с къси и заоблени дорзални анални придатъци; женските индивиди с тъмна задна част на главата около тилния отвор и широка синя основа на всеки сегмент и черно напетняване в останалата част на сегмента. Ларвата е практически неразличима по морфологични белези от другите видове на родовете *Coenagrion* и *Cercion* (Gerken & Sternberg 1999) и регистрирането ѝ за картиране и определяне на ПС на вида е нецелесъобразно. Възрастната форма е морфологично близка и често бъркана с видовете *Platycnemis pennipes* (възрастните мъжки са много близки по оцветяването на коремчето до възрастните женски на този вид, но последният има широки, листовидни задни тибии), *Coenagrion hastulatum* и *Coenagrion lunulatum* (където разликите са във формата на черните петна на втория и третия тергити). Видът обитава бавнотечащи водоеми. Ларвата му е лимнофилна, фитофилна и се среща в обраслите с подводна плаваща растителност постоянни водоеми. Предпочита места във водоеми, където става втока и оттока на водата, с ширина до 2 m и дълбочина до 1 m. В тези участъци ларвите си намират жертвите, каквито се явяват различни водни безгръбначни. Възрастната форма предпочита слънчеви участъци с буйна водна и крайбрежна растителност. Сравнително чест вид в низинните и хълмисти райони на България. Възрастните индивиди са силно уседнали, като средно се придвижват около 11 метра за целия си живот. Това позволява сравнително точно регистриране на популационната плътност по трансект в началото на периода на активност (предимно през юни). Включен е в Приложение II на ЗБР (2002) и в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна. Въпреки, че е вписан с списъка на IUCN с категория LC, размерът на популациите му намалява.

➤ **4064 Ивичест теодоксус *Teodoxus transsversalis* (C. Pfeiffer, 1828).** Черупката е средно голяма, полукръгла, понякога по-удължена, сивкава или сиво-жълта, обикновено с три надлъжни тъмни ивици (при някои екземпляри с две много широки ивици). Има много слабо изпъкнала завитост и плосък апекс. Апертурата е широко елиптична, почти вертикална. Оперкулумът е червеникав с тъмночервен ръб. Височината на черупката е 3-6 mm, а ширината – 6-11 mm. Морфологично близки до ивичестия теодоксус са други два вида от същия род – *Theodoxus danubialis* и *Theodoxus fluviatilis*, които са широко разпространени в България, но отличителния белег са трите надлъжни тъмни ивици на черупката, по които видът лесно може да се разграничи от тях. Литореофилен вид, който се среща в бавно текущи, чисти и богати на кислород води. Изисква наличие на твърд дънен субстрат. В миналото е бил най-многочислени вид в р. Дунав с численост до 96 екз./m² и биомаса до 26 гр/m². Установяван е на разстояние от брега 0-660 m, при скорост на водата 0.29-1.01 m/s, температура 9-22° C, кислородно съдържание 5,55-9,50 mg/l, твърдост 8,32-14,6 dH° и киселинност pH=7,5-8,3 по информация на Русев, (1966), Angelov (2000), Георгиев (2013). Среща се главно в р. Дунав и в долните течения на някои от нейните притоци. Обитава водоеми с чиста вода и твърда основа на речните легла, предимно с каменисто дъно. Установяван е от 0 до 200 m н. в., като преобладава в зоната до 50 m н. в. Включен е в приложения II и III на ЗБР.

➤ **6199 Четириточкова меча пеперуда (*Euplagia quadripunctaria* (Poda, 1761)).** Едра и красива нощна пеперуда (50–62 mm с разперени криле), разпространена в Европа и Предна Азия. В България се среща от най-ниските части на страната, включително и Черноморското крайбрежие, до около 1900 m н. в. в планините, най-вече по топли, обраснали припечни склонове, навсякъде, където има леска. Привързана към широколистни, предимно дъбови, гори и храстови местообитания. У нас е известна от

множество находища, разпръснати из цялата страна. Видът има едно поколение годишно, имагото лети през юни-септември. Лети и се храни денем и нощем, на сенчести места край храсталаци и в покрайнините на горите. Ларвите се полифаги – хранят с глухарче (*Taraxacum*), мъртва коприва (*Lamium*), нокът (*Lonicera*), коприва (*Urtica*), малина (*Rubus idaeus*), леска (*Corylus*). Видът се приема в Европа като парамигрант – извършва сезонни миграции. Лимитиращи фактори са промяна характера на основния хабитат на вида, редуцирането или унищожаване на микроместообитанията, пожари, замърсяването с битови, строителни и други отпадъци, използването на пестициди в горското стопанство, голите сечи, светлинното замърсяване (Зингстра и кол. 2009, Бекчиев и кол. 2017). Включен в Приложение II на ЗБР (2002) и Директива за местообитанията 92/43 – Приложение II.

2. Риби

➤ 1124 Белопера кротушка *Romanogobio albipinnatus complex* (Lukasch, 1933).

5329 Дунавска белопера кротушка *Romanogobio vladikov* (Fang, 1943). Дунавска белопера кротушка се отличава от другите видове по по-светлата окраска на тялото, перките (без опашната) са без пигментни петънца. Отстрани на тялото има 7-8 тъмни петна. Тя се приема за ревалентен вид на *R. albipinnatus*. В България има два вида, с които може да се сбърка. От балканската кротушка (*Romanogobio kessleri* (Dybowski, 1862)) се отличава по броя на разклонените лъчи в гръбната перка (7), по-големи очи – почти равни на междучното разстояние, аналният отвор е по-близо до коремните перки. От малката кротушка (*Romanogobio uranoscopus* (Agassiz, 1828)) се отличава по по-късите мустачки, които не достигат предния край на очите. Видът се среща в целия български сектор на р. Дунав. В миналото се е изкачвал сравнително нагоре по притоците – р. Огоста, р. Янтра и р. Вит. Днес със сигурност обитава само основното течение на р. Дунав, както и приустиевите участъци на по-големите притоци. Бентосен, реофилен вид. Храни се с дънни безгръбначни животни (хириномиди и ларви на насекоми), детрит и в много по-малка степен с водорасли. Достига полова зрялост на втората година. Размножителния период е от средата на май до началото на юли. Размножава се порционнно, като женската отлага хайверните зърна в участъци с по-слабо течение. Обитава големи или средни по големина низини реки с умерено течение и пясъчно-чакълест субстрат. В България се среща в целия участък на р. Дунав и долните течения на големите му притоци. (Kottelat, Freyhof 2007). Видът (*Romanogobio albipinnatus*) е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Уязвим (VU). IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ 1130 Распер *Leuciscus aspius* (*Aspius aspius*) (Linnaeus, 1758). Расперът е едра, хищна шаранова риба с удължено, странично сплеснато тяло и с остър кореман кил, покрит с люспи. Главата е дълга и остра, с голяма горна уста и специфичен зъб в средата на долната челюст. Тази риба е пелагичен вид, който се среща в открити води на големи и средни равнинни реки и големи езера. Полово незрелите индивиди са стадни хищници, докато възрастните ловуват на малки групи или самостоятелно. Хранят се предимно с планктонна пасажна риба, особено с *Alburnus alburnus*. За размножаване мигрират нагоре по течението на притоците и хвърлянето на хайвера е през април-юни. Достигат полова зрялост след 4-5 години. Максималната им възраст е 11 години. Местообитанията на възрастните распери са долните течения на реките и устията им, където дебнат за жертви, особено интензивно призори и по залез в крайбрежните зони. Хвърлят хайвера си главно в

бързо течащи води, върху чакъл или потопена растителност. Расперът е чувствителен към ниско съдържание на разтворен кислород, но не са известни конкретни данни за неговите кислородни предпочитания. Той е застрашен поради изменение на морфологията на реките, особено поради изграждането на миграционни бариери. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и IV на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Уязвим. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1134 Горчивка *Rodeus amarus* (Bloch, 1782).** Дребна шаранова рибка с непълна страничната линия, достигаща до 7-8 cm и видовоспецифична синьо-виолетова ивица в задната част на тялото. Храни се предимно с растения и в по-ограничена степен с червеи, ракообразни и ларви на насекоми. Продължителността на живота е до 5 години, а половозрялост настъпва след една година. Размножаването се предизвиква с повишаване температурата на водата, при температура между 10 и 15 градуса. Ларвите напускат кухнята на мидите, когато достигнат дължина около 10 mm и навлизат в плитките райони с богата растителност, които използват до късната есен по данни на Карапеткова, Живков, 1995; Големански, 2011; Kottelat, Freyhof, 2007. Тази риба обитава тихи или слабопроточни участъци с гъста водна растителност и дънен субстрат, съставен от пясък и тиня. Наличието на сладководни миди е от основно значение за размножаването на вида. От тази гледна точка, при определяне на местообитанието на вида, следва да бъдат отчитани екологичните изисквания на мидите от род *Unio* и *Anodonta*. Ограничаващ фактор за разпространението на вида е наличието на миди от сем. Unionidae, т. к. вида не може да се размножава без тях. Друг фактор е дължината на речните участъци, подходящи за развитие и размножаване на вида. Видът е слабо толерантен към замърсяване на водите, което е важно условие за неговото разпространение. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1138 Средиземноморска мряна - *Barbus meridionalis complex* (Risso, 1827).** Средиземноморската мряна не се среща в Българската речна мрежа след таксономичната промяна на подвиговия таксон, *B. m. petenyi* Heckel 1852 във видов таксон *B. petenyi* Heckel 1852, т.е. новия таксон се приема за ревалентен и възприема изцяло природозащитния статус на изходния таксон. Откриването на още един, филогенетично близък вид мряна *B. balcanicus* Kotlík, Tsigenopoulos, Ráb & Berrebi, 2002, с припокриващ се частично ареал с този на *B. petenyi*, който се води морфологичен вид двойник, наложи препоръка на ЕК всички морфологично близки видове да бъдат с еднакъв законов статут, предвид близките им биекологични изисквания към условията на средата, респ. и еднаквите заплахи за индивидите и местообитанията им. Трите установени вида от групата на „черните балкански мрени“ се приемат за релевантни на защитения вид *B. meridionalis*. В много реки се срещат едновременно на едни и същи места по два вида мрени, които са трудно различими морфологично или неразличими, като от практическа гледна точка е добре в тези случаи да се отчитат двата неразличими (трудно различими) вида заедно. Установени са популации едновременно на двата вида мрени *B. petenyi* и *B. balcanicus* във всички реки от Западна Стара планина, а в реките от Източна Стара планина и Източен Предбалкан, оттичащи се в Черно море, едновременно са регистрирани Черна балканска мряна (*B. petenyi*) и Западно-балканска (балканска) мряна (*B. Bergii*). Поради смесване на индивидите от тези видове при проучванията на зоните, от съображения за целесъобразност, ще разглеждаме индивидите като форма на „балканските мрени“ без да конкретизираме

видовата им принадлежност, предвид еднаквия им природозащитен статус и изисквания към условията на средата. 5266 Черна (Старопланинска) мряна - *Barbus petenyi* Heckel, 1852; 5261 Западно-старопланинска (Балканска) мряна - *Barbus balcanicus* Kotlík, Tsigenopoulos, Ráb & Berrebi, 2002; 5265 Приморска мряна - *Barbus bergii* Chichkoff, 1935

➤ **1145 Виюн - *Misgurnus fossilis* (Linnaeus, 1758).** Тялото на тази риба е издължено, змиевидно. Покрито е със ситни, дълбоко закрепени в кожата люспи. Оцветено е в кафяво, с тъмни и светли надлъжни ивици. Опащната перка е заоблена. Устата е обградена с три чифта мустачки. Разпространен е в по-голяма част от Европа, в северната част на черноморския басейн до р. Кубан на изток, а също и във водосборите на реките Волга и Урал от басейна на Каспийско море. Дънен лимнофилен вид. Обитава стоящи и бавно течащи води с пясъчно или тинесто дъно, където се заравя през деня и при неблагоприятни условия. Чувствителен е към промени в атмосферното налягане. Нощно активен вид. Храни се с ларви на насекоми и мекотели. Понася ниско съдържание на разтворен кислород във водата и в такива условия може да изплува към повърхността на водата и да поема кислород от въздуха. Достига максимална дължина 30 cm, но обикновено се срещат индивиди с дължина 15-18 cm. В България виюнът е съобщен за р. Дунав и прилежащите ѝ блатата, както и за долното течение на някои от притоците ѝ – Войнишка, Искър, Вит, Огоста, Осъм, Янтра, Русенски Лом. Има данни, че в миналото се изкачвал значително по-нагоре по течението на реките – в р. Искър е улавян при Роман, а в Янтра, при Бяла. Установен е и в ез. Сребърна, блатото Малък Преславец, в блатата и каналите на влажната зона Калимок-Бръшлен, Шабленското езеро и в басейна на р. Струма. Рядък вид с намаляваща численост. Придънен лимнофилен вид. Среща се в постоянни реки с бавно течение, в езера и блатата с пясъчно и тинесто дъно. Понася много ниско съдържание на разтворен кислород във водата. В България местообитанията му са разположени главно във водосбора на р. Дунав. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1146 Обикновен щипок - *Sabanejewia aurata* (De Filippi, 1863).** Видът *Sabanejewia aurata* не присъства в българската ихтиофауна. Съгласно препоръките на ЕК за България, като релевантни видове се картират *Sabanejewia balcanica* (Karaman, 1922) и *Sabanejewia bulgarica* (Drensky, 1928). **Балкански щипок - *Sabanejewia balcanica* (Karaman, 1922).** Достига до 10-12 cm дължина и 10-15 g тегло. Тялото е лентовидно, ниско, странично сплеснато, покрито с дребни люспи. Опащното стъбло дълго, отгоре и отдолу с кожен кил (ръб). Подочните костици са масивни, продължени с по 2 дъговидно извити шипчета. Устата е долна с 6 мустачки; задният чифт достига задния край на очите. В опащната перка има 12 разклонени лъча. По гърба и страните на тялото има 3 надлъжни реда тъмни петна. Гръбните петна са тъмнокафяви, около 12, широко разграничени със светложълти петна и не достигат страните на тялото. Страничните петна са 12-16, червенокафяви или виолетови, напречно продълговати (тесни). Между гръбните и страничните петна са разпръснати по-дребни петна и коси ивички. В основата на опащната перка има 2 отвесни, много тъмни, дъговидни петна, които често се сливат в дъговидна ивица. Размножителният период е от края на април до началото на юни. Плодовитостта на женските е ниска – около 300 хайверни зърна, които се отлагат направо върху камъните. Храни се с дънни безгръбначни животни и хайвер. В миналото видът е бил с много широко разпространение в страната. Първоначално е публикуван за горните и средни течения на

повечето дунавски притоци – Огоста, Искър, Вит, Осъм и Янтра, както и за много от притоците на р. Марица – Чепинска река, Стара река, р. Вьча, Чепеларска река, Харманлийска река, р. Тополница, р. Луда Яна и р. Стряма. Установен е и в р. Струма, при Земен и притока и Рилска река, р. Доспат (приток на Места), както и в р. Камчия (Дренски, 1928). Бентосен, реофилен вид. Обитава средните и горни течения на постоянни реки с пясъчно-чакълесто дъно и сравнително бързо течение.

➤ **1149 *Cobitis taenia* complex (Linnaeus, 1758).** Видът *Cobitis taenia* не присъства в българската ихтиофауна. Трябва да се отбележи, че съгласно указанията на ЕК, под същото наименование - *Cobitis taenia* complex – са обединени три вида риби за територията на България: Струмски щипок (*Cobitis strumicae* Karaman, 1955), който обитава водосбора на Егейско море; Приморски щипок (*Cobitis pontica* Vasileva & Vasilev, 2006), който обитава водосбора на Черно море; 5297 Дунавски щипок (*Cobitis elongatoides* Bacescu & Mayer, 1969), който обитава водосбора на р. Дунав. Тези три вида се докладват заедно по член 17 от Директивата за местообитанията, като един вид - *Cobitis taenia* complex. Под това име в дунавския басейн се картира дунавския щипок (*Cobitis elongatoides*), в Егейския водосбор струмски щипок (*Cobitis strumicae* Karaman, 1955), а в Черноморския водосбор приморски щипок (*Cobitis pontica* Vasileva & Vasilev, 2006). Общи признаци на тази група от видове риби – дребни, бентосни видове с удължена форма на тялото. На дължина достигат до 10-12 cm. Тялото е странично сплеснато, покрито с дребни, едва забележими люспи. Опащното стъбло е късо и без кожен кил. В основата на опашката има две малки петна, които понякога се сливат или размиват. Обитава, както стоящи, така и течащи води. Подочните костици са подкожни, но добре видими, с дъговидно извити шипчета. Устата е долна, с 3 чифта мустачки. По тялото се наблюдават пет надлъжни реда петна. Хранят се основно с дънни безгръбначни животни. Срещат се в места с пясъчен и тинест субстрат. Важен елемент от местообитанието им е наличието на гъста растителност като субстрат за отлагане на хайвера, която се среща главно в речни участъци с бавно течение и плитки брегове. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1157 Ивичест бибан - *Gymnocephalus schraetzer* (Linnaeus, 1758).** Бодлопера риба с продълговато, странично сплеснато тяло, с тънко и ниско опашно стъбло. Главата е забележимо удължена, голяма и странично сплесната. Хрилното капаче завършва с дълъг шип, а предхрилното – с 8-15 шипа. Една гръбна перка, чиято предна бодлива част е дълга, със 17-19 бодливи лъча, с множество кръгли тъмни петна, групирани в 2-3 надлъжни ивици. Втората част е с 12-13 разклонени лъча. В аналната перка има 2 твърди и 6-7 меки лъча. По страните на тялото има 3-4 тъмнокафяви надлъжни ивици. Видът е разпространен в басейна на р. Дунав. В България видът е съобщаван за целия български участък от р. Дунав и за устията на притоците Видбол, Лом, Огоста, Искър, Вит, Осъм и Янтра, както и за р. Камчия. Понастоящем единични екземпляри са улавяни само в основното русло на р. Дунав от р. Тимок до гр. Силистра. Придънен реофилен вид, предпочита дълбоки участъци с каменисто-пясъчно дъно. Храни се с дънни безгръбначни животни. Активен е през нощта, когато излиза към по-плитките места да се храни. Достига полова зрялост на втората година. Размножава се през март-май. Ивичестият бибан не е обект на стопански или любителски риболов, но отделни екземпляри попадат в стопанските улови като случаен приулов. В България се среща с много ниска численост в целият български участък на р. Дунав. Видът

е вкл. в Приложения II и V на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция.

➤ **1159 Голяма вретенарка - *Zingel zingel* (Linnaeus, 1766).** Бодлопера риба с тънко, дълго и силно вретеновидно тяло. Опашното стъбло е относително по-късо от това на близкия вид малка вретенарка. Главата е относително голяма, отгоре сплесната, по долната ѝ страна има слизоотделителни канали. Горната челюст е издадена напред. Хрилното капаче завършва с шип, а предхрилното в задния си край е назъбено. Гръбните перки са две, раздалечени една от друга. В първата има 13-15 бодливи лъча, във втората – един бодлив и 18-20 меки лъча. В аналната перка има един твърд и 11-13 меки лъча. Видът е разпространен в реките Дунав, Прут и Днестър. В България е установен в р. Дунав и някои от притоците ѝ – Искър, Вит, Осъм, Янтра, като в миналото е бил доста често срещан. Понастоящем е рядък вид и е установяван само в р. Дунав и в най-долните участъци на р. Искър и р. Янтра. Придънен реофилен вид, среща се само в постоянни големи реки, обитава сравнително дълбоки, бързотечащи, богати на кислород води. Храни се с дънни безгръбначни животни, хайвер и дребни риби. Активен е през нощта. Достига полова зрялост на втората година. Размножава се през април-май, като отлага хайвера си направо върху чакълестото дъно. В миналото видът е бил обект на стопански риболов, но сега поради много ниската си численост няма стопанско значение. Има информация само за инцидентни находки в уловите. Обитава дълбоки участъци с бързо течение и каменисто-пясъчно дъно. В България се среща в целият български участък на р. Дунав, но е рядък вид. Видът е вкл. в Приложения II и V на Директива 92/43/ЕИО, Приложение IV на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1160 Малка вретенарка - *Zingel streber* (C.Siebold, 1863).** От голямата вретенарка (*Zingel zingel*) се различава по по-дългото и тънко опашно стъбло и по-малкия брой на лъчите в двете гръбни перки – 8-9 твърди лъча в първата гръбна перка и 12-13 меки във втората. Придънен реофилен вид. Обитава участъци с бързо течение и чакълесто дъно. Размножителният период е през март-април. Плодовитостта е сравнително ниска между 600 и 4200 хайверни зърна, които отлага по камъните. Храни се през нощта с бентосни безгръбначни животни. Достига на дължина до 17 cm и маса до 170 g. Продължителността на живот е около 5 години. В миналото видът, освен р. Дунав, е обитавал и долните течения на големите притоци, но в настояще време се среща единствено в „голямата река“. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **2484 Долнодунавска минога (Украинска минога) - *Eudontomyzon mariae* (Berg, 1931).** Видът е лесно различим, предвид спецификата във външното устройство на цялата група. Тялото е змиевидно, голо, дълго 12-15 cm и с дебелината на молив. В предната част на главата се намира фуниевидно образование - орален диск, в дъното на който се разполага устния отвор. Странично на главата се разполагат 7 чифта дихателни отвори. Обонятелния отвор е единичен, а зад него се намира теменно око. Липсват чифтни плавници, а нечифтните са дорзален, каудален и анален. Ларвите са амоцети и имат удължена ланцетовидна форма и са с 7 чифта цепковидни дихателни стигми. В зависимост от възрастта ларвалната дължина варира от 1,5 cm до 16-18 cm. Полово зрелите индивиди се появяват в устията на реките от Дунавския водосбор в края на лятото, началото на есента, претърпявайки крайната фаза на метаморфоза. С настъпването на зимата индивидите, които

имат закърняла храносмилателна система, се групират в подмоли и изпадат в хибернация. Пролетта, при покачването на речното ниво и температурата на водата, се прикачват с устния си вендуз към телата на други риби, тръгнали на размножителна миграция и по този начин достигат до горните течения на реките, където се размножават. След размножаването индивидите умират, а от хайверните зърна се излюпват малки плоски ларви, заравящи се в дънния грунд на реката. Метаморфозата протича за 3,4-4,5 години. Размножителните местообитания са планински реки с едро-чакълесто дъно и бистра студена вода. С напредване на възрастта ларвите се придвижват по течението на реката и в последната фаза се оказват в устието ѝ. Полово-зрелите индивиди зимуват в подмоли в коренища и по островните блата, където използват намаленото течение за пестене на ограничената енергия. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Критично застрашен. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **2522 Сабица (*Pelecus cultratus* (Linnaeus, 1758)).** Сабицата се отличава от другите шаранови риби по издълженото, странично сплеснато тяло със саблевидна форма. Коремната страна е с кил и тялото е по-високо в предната половина. Страничната линия е зигзагообразна. Гръдните перки са големи, продълговати, устата е горна. Сабицата е полупроходен, пелагичен, мигриращ пасажерен вид. Съзрява полово на 3-5 години при 200-300 mm стандартна дължина на тялото. Размножаването е през април-май при температури на водата над 12 градуса. Яйцата са полупелагични и се носят по течението, излюпват се след 3-4 дни. Новоизлюпените рибки мигрират към делтата през първото лято. Плодовитостта на женските е между 2600 и 94 000 хайверни зърна. Малките се хранят със зоопланктон, но бързо преминават на насекоми – ларви или възрастни, а от втората година – и на дребни риби. Бърз плувец, често при хранене, изскача над водата. Достига максимална дължина до 60 cm и маса – до 2 kg. Продължителността на живот е до 10-12 години. В миналото е установен в р. Дунав и прилежащите блата, както и в приустиевите зони на притоците ѝ Искър и Янтра. Сега се среща единствено в р. Дунав, като количеството на улова му е едно от най-ниските в сравнение с останалите дунавски видове, поради което е загубил напълно стопанското си значение. Видът е вече изключително рядък и попада инцидентно при спортен риболов. Видът е вкл. в Приложения II и IV на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Уязвим. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **2533 Голям дунавски щипок - *Cobitis elongata* (Heckel & Kner, 1858).** Броят прешлени в гръбначния стълб на този вид е над 49 за разлика от другите видове щипоци, които имат по-малък брой прешлени. *Lamina ocularis* отсъства. Височината на тялото е 10-13% от SL. Среща се в средните и долните течения на реките Янтра и Вит (Kottelat, Freyhof 2007). Яйценосни, с ясно чифтосване по време на размножаване. Видът обитава плитки реки с бързо, по-рядко средно течение, с песъчливо или каменисто дъно с потопена водна растителност. Няма данни да се среща в потоци и малки реки, както и в големи реки или в речни участъци с бавно течение, или без течение. Потенциалните местообитания включват средни и долни течения до 300 m н. в. с малък наклон, бавно до умерено течение и средни течения с мозаечни условия, както и частично пресъхващи речни участъци. Видът е вкл. в Приложение II на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **2555 Високотел дунавски бибан - *Gymnocephalus baloni* (Holcík & Hensel,**

1974). Бодлопера риба, която прилича на обикновения бибан (*G. cernuus*), но се отличава от него по следните по-характерни белези: относително по-високо тяло, хрилно капаче с два шипа, първият твърд лъч на ананалната перка е дъгообразно извит, отстрани на тялото има 4-6 големи, контрастни, напречни тъмнокафяви петна с неправилна форма. На дължина достига до 15 cm. Видът е разпространен по цялото протежение на р. Дунав от делтата до Германия, както и в по големите дунавски притоци. В България е съобщаван за целия български участък от р. Дунав и за устията на притоците Огоста, Искър, Вит, Осъм, Янтра и Русенски Лом, но през последните години е намиран само в основното русло на р. Дунав, в целия български сектор. Придънен реофилен вид. Храни се с дънни безгръбначни животни. Достига полова зрялост на 1-2 години. Размножава се през април-май, като през този период мигрира към крайбрежните зони на реките и в странични ръкави с по-слабо течение. Обитава открити участъци с пясъчно или тинесто дъно в големи реки с умерено течение, включително странични ръкави. Видът е вкл. в Приложения II и III на ЗБР и Приложение III на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Уязвим. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **4125 Карагъоз (Дунавска скумрия) - *Alosa immaculata* (Bennett, 1835).** Размерите ѝ варират в широки граници в зависимост от екологичната ѝ форма. Топлолюбивата форма е с размери 15-20 cm, студенолюбивата 25-50 cm. Народните наименования на двете форми са чироз и скумрия. Тялото е силно странично сплеснато, покрито с дребни, лесно опадливи циклоидни люспи. Устата е горна, очите са големи, снабдени с мастни клепащи. Проходна риба с анадромна миграция. Във водите на Дунав, студенолюбивата форма навлиза през м. май и се движи на големи пасажии, достигайки до Железни врати. Дребната форма навлиза месец по късно и се задържа в Дунав до края на юли. По време на миграциите рибите не се хранят и много от тях загиват от изтощаване след мръстенето. Полова зрялост настъпва след 3-5 година в солените води на Черно море. При миграцията в река Дунав, при пълноводие, се придържа в горните пластове на водата. Най активно се размножава и придвижва по реката до гр. Русе, но много пасажии достигат до гр. Козлодуй и гр. Видин. Предпочитани за размножаване са крайбрежни бързеи около опашките на островите. Този вид не навлиза в реките от водосбора на Дунав или навлиза ограничено само в приустиевите зони. Новоизлюпените личинки се подемят от течението на реката и така се транспортират до Черно море, където остават до достигане на полова зрялост. В топлите месеци на годината младите индивиди се придвижват покрай брега, а през зимата правят миграции за зимуване. Видът е вкл. в Приложения II и V на Директива 92/43/ЕИО. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern). 5263 Струмска мряна *Barbus strumicae* Karaman, 1955. Всички установени видове мрени, различни от бялата мряна *Barbus barbus*, имат сходни биологични параметри и екологични изисквания към средата на обитание. Основните им различия са в географската им обособеност, която се дължи на видовата диференциация на различните водосборни системи. Според съвременните научни схващания на територията на България се срещат 6 вида мрени, от които единствено бялата мряна (*Barbus barbus*) не е обект на опазване от ЗБР. Всички останали видове са от групата „дребни мрени“ и са риби със средни размери, които обитават средните и долни течения на реки с постоянен воден отток. Тялото им е удължено, вретеновидно, заоблено и покрито с дребни люспи. На дължина обикновено достига до 30-40 cm и възраст до 7-8 години. Тялото на мрените е странично сплеснато, а главата е голяма, дълга, с удължен роострум. Устата е полудолна до долна с два чифта мустачки в предния и задния край. Информацията е по Карапеткова, Живков, 1995; Големански, 2011; Kottelat, Freyhof, 2007. През нощните часове

рибите се придържат към бързеите на реките, където намират основните компоненти на белтъчната си хранителна диета.

3. Земноводни и влечуги

➤ **1171 Голям гребенест тритон (*Triturus karelinii*).** Среща се в по-голямата част от страната. Отсъства само около р. Дунав. В планините се изкачва до около 1500 m н. в. Обитава стоящи, сладководни водоеми. Привързан е към водата и трудно понася засушавания и замърсяване на местообитанията. Размножава се във водата, където се развиват и ларвите му, и където прекарва по-голямата част от живота си. Когато излиза на сушата, не се отдалечава на голямо разстояние от местата за размножаване. Храни се с дребни животни. Зависим е от температурата на водата и съдържанието на кислород в нея. Силно привързан е към водоемите. Пресушаването на блата и засушаването на климата са сред основните отрицателно действащи фактори върху популациите на вида. Видът е вкл. в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1188 Червенокоремна бумка (*Bombina bombina*).** Среща се в Дунавската равнина, във водосбора на Марица и Тунджа и по Черноморието. Не се изкачва над 250 m н. в. Обитава предимно плитките добре обрасли части на водоеми, разливи, оризища, временни локви и др. Привързана е към водата и трудно понася засушавания и замърсяване на местообитанията. Размножава се във водата, където се развиват и ларвите ѝ. Когато излиза на сушата, не се отдалечава на голямо разстояние от местата за размножаване. Храни се с дребни животни. Зимува от ноември до март-април. Размножителният период обикновено е през втората половина на април и май. Женската снася от 80 до 300 яйца. Силно привързана е към водоемите. Пресушаването на блата и засушаването на климата са сред основните отрицателно действащи фактори върху популациите на вида. Видът е вкл. в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1193 Жълтокоремна бумка (*Bombina variegata*).** Жълтокоремната бумка е широко разпространена в България. В планините, макар и рядко, може да бъде намерена до над 2000 m н. в. Предпочита малки постоянни водоеми, добре огрети от слънцето. Най-често се намира в корита на чешми, кладенчета, временни локви, образувани в коловози на черни пътища, малки бавни потоци и топли рекички. Снася от април до края на юли. Рядко се отдалечава от водоемите. Основни ограничаващи фактори са пресъхването и замърсяването на чешмите, и другите предпочитани водоеми. Видът е вкл. в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложение II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern).

➤ **1217 Шипоопашата костенурка (*Testudo hermanni*).** Има потенциални местообитания в цялата страна до 1400 m н. в. Разпространението е ограничено от едроплощно земеделие, презастрояване и други фактори. Активният ѝ период е от април до октомври, през останалото време е в хибернация. Дневен вид. Забележимата активност е най-висока през пролетта. Тогава се придържа към по-открити места, лятото предпочита по-сенчести и влажни части на местообитанието. Храната ѝ е предимно растителна. От май до юли женските снасят по 2-8 яйца. Инкубацията отнема 60-100 дни. Половата зрялост настъпва най-рано след осмата година. Предпочита хълмисти терени с тревна растителност; храсталаци и разредени широколистни гори. Много по-зависима от наличие на гори. Сухоземните костенурки са относително бавноподвижни, лесни са за улавяне. За защита разчитат на твърдата си коруба и укрытията, заравят яйцата си. Лесно стават жертва на

недобросъвестни хора, автомобилния трафик и др. Наред с прякото унищожаване, основна заплаха за вида е увреждането и загубата на местообитания. Видът е вкл. в Приложение II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened). Според CITES – Попада в Приложение II.

➤ **1219 Шипобедрена костенурка (*Testudo graeca*).** Има потенциални местообитания в цялата страна до 1300 m н. в. Разпространението е ограничено от едроплощно земеделие, презастрояване и други фактори. Активният ѝ период е от април до октомври, през останалото време е в хибернация. Дневен вид. Забележимата активност е най-висока през пролетта. Тогава се придържа към по-открити места, лятото предпочита по-сенчести и влажни части на местообитанието. Храната ѝ е предимно растителна. От май до юли женските снасят по 2-8 яйца. Инкубацията отнема 70-100 дни. Половата зрялост настъпва най-рано след осмата година. Предпочита хълмисти терени с тревна растителност; храсталаци и/или разредени широколистни гори. Сухоzemните костенурки са относително бавноподвижни, лесни са за улавяне. За защита разчитат на твърдата си коруба и укритията, заравят яйцата си. Лесно стават жертва на недобросъвестни хора, автомобилния трафик и др. Наред с прякото унищожаване, основна заплаха за вида е увреждането и загубата на местообитания. Видът е вкл. в Приложение II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable). Според CITES – Попада в Приложение II.

➤ **1220 Обикновена блатна костенурка (*Emys orbicularis*).** Може да бъде намерена в реките и стоящите водоеми в цялата страна до около 1100 m н. в. Основната част от активният и сезон е от април до октомври, през останалото време е в хибернация на дъното на водоема или във влажен субстрат. Рядко се отдалечава от водоема, в който живее. Дневен вид. Женските снасят от 3 до 18 яйца. Инкубацията отнема 65-100 дни. Половата зрялост настъпва при дължина на карапакса над 12 cm. Хищна е, храни се с дребни животни, яде и мърша. Силно привързана е към водоемите. Често попада в риболовни мрежи и се улавя на въдици. Основни заплахи за вида са пресъхването и унищожаването на водоемите, в следствие на климатични изменения и усвояване на територии. Видът е вкл. в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened). Според CITES – Попада в Приложение III.

➤ **1993 Дунавски гребенест тритон (*Triturus dobrogicus*).** В България се среща около р. Дунав. Привързан е към водата и трудно понася засушавания и замърсяване на местообитанията. Размножава се във водата, където се развиват и ларвите му. Там прекарва и голяма част от живота си. Когато излиза на сушата, не се отдалечава на голямо разстояние от местата за размножаване. Храни се с дребни животни. Зависим е от температурата на водата и съдържанието на кислород в нея. Силно привързан е към водоемите. Пресушаването на блата и засушаването на климата са сред основните отрицателно действащи фактори върху популациите на вида. Видът е вкл. в Приложение II на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Уязвим. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened).

➤ **5194 Пъстър смок (*Elaphe sauromates*).** В България се среща в Странджа, Сакар, Тракийската низина, Черноморието, северните части на Дунавската равнина по поречието на р. Дунав, Шуменско. Почти навсякъде е рядък. Дневен вид, добър катерач. Храни се предимно с топлокръвни животни. Достига до 180 cm и повече. Снася до 16 яйца. Половата зрялост настъпва на третата или четвъртата година. Едра и лесно забележима змия. Не особено бърза. Често бива убиванъ. Сред основните заплахи за вида са също и автомобилен трафик, увреждане и загуба на местообитания. Видът е кл. в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, Приложения II и III на ЗБР и Приложение II на Бернската конвенция. В Червената Книга на Република България, Том 2. Животни, е с категория: Застрашен.

4. Бозайници (без прилепи)

➤ **1335 Лалугер (*Spermophilus citellus*).** Среща се главно в северната и централната части на страната, както и в по-малки райони в югозападната и югоизточната част. Заема основно степни тревни и открити гористи местности, но също така използва земеделски площи със значителни територии. Разпространението на лалугера на територията на страната е крайно неравномерно и петнисто. (Пешев,1955; Страка,1961). Видът е колониален, дневно активен, хибернира от септември до март. Обхватът на територията е малък, обикновено под 2 ha, като в границите на своята територия заема няколко дупки. Ежедневните им придвижвания са ограничени, обикновено до 150 m от дупката в търсене на храна. Видът лесно покрива по-дълги разстояния – до 1 km в търсене на нови територии. Разселващата способност на вида практически не е изследвана. Според Стефанов (2006) лалугерите имат слаба способност за разселване. Връзка между отдалечени колонии може да се осъществява чрез придвижване на животните по ивици неразорана земя, покрай пътищата или по крайречни пасища и ливади, включително и такива, които периодически се заливат, но на които в засушливи години временно могат да се заселват лалугери. В равнинната част на страната, лалугерът се среща преимуществено по селските мери, като съседството на човека не му оказва негативно влияние. Не са редки наблюденията на колонии лалугери около населените места, непосредствено до крайните къщи на селата, овчарници и краварници. Видът е с категория „уязвим“ в Червената книга на България (Стефанов 2015) и категория „уязвим“ в червения списък на IUCN.. Попада в Приложение II на ЗБР и в Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложение II на Бернската конвенция.

➤ **1352 *Европейски вълк (*Canis lupus*).** Среща се в южна централна и северна централна, до североизточна България, в най-разнообразни местообитания, предимно в обширни и отдалечени планински и равнинни гори, територии, обрасли с храсталачна растителност и открити пасища. Широкият му ареал на разпространение показва голямата му приспособимост към най-разнообразни и екстремни условия на обитание. Вълкът е вид генералист (обитава и се адаптира към разнообразни условия на средата) и това му позволява да използва за храна ресурс, който е най-достъпен в дадено местообитание. Разпространението му, географският обхват и сезонните вариации зависят от относителното обилие на потенциалната плячка, както и от нейната достъпност и наличност. Качеството на местообитанията трябва да се интерпретира по отношение на човешко безпокойство, плътност на пляката и размера на индивидуалната му територия. Вълците са териториални животни. Живеят в семейни групи (глутници), формирани от размножаваща се двойка и потомството им от последните 1-2 поколения. У нас семейните групи най-често са малки (3-5 индивида) поради сравнително по-дребните размери на

видовете, които са основната им естествена храна (дивата свиня и сърна), както и поради интензивното преследване на вида от страна на човека. Размерът на глутницата се увеличава при раждане на малките, а именно в края на пролетта. Вълците обитават основно планинските райони на страната, където намират спокойствие и по-обилна плячка. Според данни от телеметрия и проследяване в сняг, в планините в Западна България, териториите на семейните групи варират най-общо в границите между 100 km² и 300 km² (Цингарска, непубл.). Размерът на териториалните участъци зависи, както от характера на терена, така и от наличието на основната естествена храна на вълка – дивите копитни. Всичко това предполага по-големи индивидуални територии на семейните групи и съответно по-малко обилие и по-ниска плътност на популацията, конкретно в районите с по-малка надморска височина (Костова и др., 2015). В местообитания с ниска плътност на дивите копитни, вълците се хранят и с дребни бозайници (зайци и др.), домашни животни, растителна храна, и дори посещават сметищата (Дуцов и др., 2004, Zlatanova et al., 2014). Въпреки че е основно горски обитател, вълкът не избягва пасища и ливади и е толерантен към урбанизирани райони, предпочитайки такива с малки населени места (Zlatanova & Popova, 2013). Вълкът (*C. lupus*) е включен в Червената книга на България, с категория „Уязвим“. Също така попада в Приложения II и IV на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern). Според CITES – Попада в Приложение II.

➤ **1355 Видра (*Lutra lutra*).** Видрата е разпространена във всички биогеографски райони и подрайони с изключение на Добруджа и голяма част на Лудогорието. С най-голяма плътност е популацията в Югоизточна България. Европейската видра е полуводен хищник, чието местообитание обикновено е свързано с наличието на сладководни водни тела, подслон (крайречна растителност, скалисти структури) и обилна плячка. Тя е силно териториална, като повечето време живее сама. Територията на даден индивид може да е с дължина между 1 и 40 km, като обичайната е около 18 km. Дължината зависи от количеството достъпна храна и ширината на водната ивица, подходяща за лов. Видрите са тясно свързани към едно линейно жизнено пространство: по-голямата част от тяхната активност е концентрирана върху тясна ивица от двете страни на границата между вода и земя. Мъжките индивиди обитават територии до 20 km от дължината на реката, в зависимост от качеството на местообитанието. Те обикновено се припокриват с териториите на една или две женски. По време на ежедневните си придвижвания видрите често посещават всички части на територията си. В повечето части на техния ареал, присъствието им е свързано с наличието на крайбрежна растителност по поречието на реките, като от значение са както надлъжната свързаност (при видри, обитаващи в рамките на една речна система), така и страничната свързаност (разпръснати придвижвания към съседни реки, и поддържане на генетичен обмен между популациите, обитаващи различни речни басейни). Тъй като речните водосбори могат да се разглеждат като затворени системи, надлъжната им свързаност може лесно да се оцени чрез разпределяне на части от подходящи местообитания. Основен хранителен ресурс на видрата е рибата, но в допълнение се храни и с водни безгръбначни, влечуги, земноводни, птици, дребни бозайници и ракообразни. Водните местообитания на видрите са изключително чувствителни към промени вследствие на човешка дейност. Канализирането на реки, премахването на страничната растителност на брега, изграждането на язовири, пресушаването на влажни зони, работи по аквакултури и всякакви, свързани с човешката дейност, въздействия върху водните системи са неблагоприятни за популациите на видрата.

Есенната плътност през 80-те години у нас, изчислена посредством анкети на лесостопанските комбинати, е между 1000-1400 екземпляра, което е около 3-5 пъти (4000-5000 екземпляра) по-малко, отколкото в началото на XX-век (Spiridonov, Spasov, 1989). В Червената книга на България (ЧКБ), видът е включен като „уязвим“ (Спиридонов, Спасов 2011). Попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened). Според CITES – Попада в Приложение I.

➤ **2609 Добруджански (среден) хомяк (*Mesocricetus newtoni*).** Обитава територии със смесено ползване (земяделски земи с малки парцели и разнообразни култури, земяделски земи със значителен дял на естествена растителност), целини, люцернови и житни площи в територии с дълбоки почви (над 50-100 cm) и ниско ниво на подпочвени води (под 1,2 m). По данни от района на Констанца (Румъния), предпочита площи, заети от фуражни култури, целини, по-рядко заселва зърнените култури и полезащитните пояси, практически липсва в орните култури. Повечето находища на вида у нас са от средната и източната част на Дунавската равнина в гранични (екотонни) зони между обработваеми и необработваеми площи. Добруджанският хомяк е със статус „уязвим“ в Червената книга на България (Попов 2012). Попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложение III на Бернската конвенция. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened).

➤ **2635 Пъстрият пор (*Vormela peregusna*).** Пъстрият пор е рядък вид, със скрит начин на живот и е нощно активен. В резултат на това, той е слабо проучен в целия си европейски ареал. Обитава мозаечно равнини, котловинни полета, безлесни терени в полупланински райони. По-често се среща в Североизточна и Югоизточна България и във високите полета на Западна България. Обитава открити и сухи терени, ливади, пасища, каменисти терени, пустеещи земи, включително по речни долини, суходолия, каньони. Установяван е и в обработваеми площи, овощни градини, вкл. крайнини на населени места. Предпочитани са местата с едри колониални гризачи. Основна плячка – лалугери, хомяци, слепи кучета, мишевидни гризачи, рядко жаби, влечуги, мекотели. Използва дупките на лалугери, хомяци, слепи кучета (които разширява), на лисици и язовци или прави свои леговища; по-рядко в скални цепнатини, коренища, сеновали. Пъстрият пор е териториален и живее поединично. Обхватът на територията му е относително малък и обикновено се припокрива с този на други индивиди. Пъстрият пор е "номад" и сменя своите райони на хранене и убежища на всеки 2-3 дни. Денонощните придвижвания обикновено са нощни, ограничени до 1200 m с цел намиране на храна. Лесно изминава дълги разстояния от 3 km или повече, когато търси нови територии. Често става жертва на трафик по пътищата. Линейните структури фрагментират неговите местообитания и често стават териториални граници. В Червената Книга на България пъстрият пор е с категория уязвим, VU (Спасов, Спиридонов, 2011). Включен е в Приложения II и III на ЗБР, Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО и Приложение II на Бернската конвенция. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable).

5. Прилепи

➤ **1303 Малък подкованос (*Rhinolophus hipposideros*).** Един от най-често срещаните у нас видове с над 270 находища. Обитава територията на цялата страна, като най-често е намиран в карстови райони. Не е установяван в най-високите части на планините. Повечето находища са разположени между 100-600 m, но се среща относително често до около 1300 m. Първично пещерен вид, свързан преди всичко с богати на

растителност карстови райони. Използва много разнообразни естествени убежища, като предпочита такива с широк отвор. Размножаването е слабо проучено у нас. Размножителните колонии най-често обитават тавани и мазета на жилищни постройки, въпреки че се срещат и в малки пещерички, и скални цепки. Зимните убежища са изключително подземни – пещери, минни галерии и тунели. Малкият подковонос е стационарен вид. Разстоянието между летните и зимни убежища обикновено не надвишава 15 km. Хранителната биология на вида у нас е слабо проучена, но малкото известни данни показват, че малките подковоноси използват алтернативни убежища и хранителни местообитания в радиус от около 5-10 km от лятното убежище, а индивидуалният участък е територия в радиус 5-10 km от убежището. Ловува в широколистни и смесени гори, храсталаци, крайнини на гори, край обрасли с растителност реки, около скали в карстовите райони. Храни се най-често с дребни насекоми от разред Двукрили (*Diptera*), Пеперуди (*Lepidoptera*, *Nematocera*), Мрежокрили (*Neuroptera*). Повечето от тях са нощни, бавно и ниско летящи. Лови ги в полет, но може да ги събира и от листа или от земната повърхност. В състава на храната се наблюдават значими сезонни вариации. Храненето е неселективно (McAney & Fairley, 1989). Храни се предимно в гъсти широколистни гори, райони с влажни гори, крайбрежна растителност и паркови площи (Racey, 1998; Reiter, 2004). Избягва открити площи (McAney & Fairley 1989). Използва линейни дървесни насаждения, крайнини на гори, живи плетове, храсти в синори и обрасли с растителност брегове на потоци, за придвижване между убежището и горските хранителни територии (Bontadina et al., 1999; Reiter, 2004). В някои райони на Европа голямо значение имат влажни пасища, оградени от живи плетове (Billington, 2002). В гориста местност видът може да използва до 7 различни района за хранене, намиращи се в радиус от 2,4 km от убежището (Holzhaidner et al., 2002). Хранителните територии имат площ между 12 и 53 ha (Holzhaidner et al., 2002) и са в близост до дневното убежище, в радиус до 4 km. Най-често ловуват в непосредствена близост до убежищата – до около 600 m. Общата численост на вида в България е около 100 000 екземпляра (Иванова, непубл.) като се вземат предвид данните от проведените в периода 1997-2003 мониторингови проучвания и всички останали налични данни за численост и разпространение (Benda et al., 2003). Наличните до момента количествени данни не позволяват да се очертаят тенденции за състоянието на вида в страната през последните 10-15 години. Природозащитният статус на Малкия подковонос е Червена книга на България с категория: Слабо засегнат; попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Вида е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS.

➤ **1304 Голям подковонос (*Rhinolophus ferrumequinum*).** Обикновен и често срещан вид, известен от около 300 находища. Среща се в цялата страна, без най-високите части на планините. Повечето находища са между 100 и 500 m н. в. Обитава карстови райони, обрасли с дървесна и храстова растителност. Използва различни подземни убежища (пещери, изкуствени галерии, бункери, катакомби), мазета и тавани на жилищни постройки. Предпочита убежища с широк отвор и големи обеми. В повечето пещери обитава съвместно с други пещеролюбиви видове като южен подковонос, подковонос на Мехели, средиземноморски подковонос, трицветен, голям, остроух нощник и други видове. Храни се на открити пространства, около горички, храсталаци, ливади, в близост до водни площи. В България са известни около 13 по-големи размножителни колонии. Зимува поединично или в колонии, които могат да достигнат от 50 до 600 екземпляра. Почти във всяка

българска пещера през зимата могат да бъдат наблюдавани един до няколко зимуващи големи подковоноси. Големият подковонос не извършва далечни миграции. Извършва редовни сезонни придвижвания (20 до 100 km) между летните и зимни убежища, които често пъти са различни. В хранителния спектър преобладават едри твърдокрили (*Coleoptera*) и пеперуди (*Lepidoptera*, особено сем. *Noctuidae*) и в по-малка степен – ципокрили (*Hymenoptera*) и двукрили (*Diptera*). Ловните местообитания обикновено са на до 4-10 km от размножителните убежища (Bontadina, 2002; Billington & Rawlinson, 2006) и представляват постоянно използвани пасища (Ransome 1996), прекъсвани от масиви от широколистни гори, полезащитни пояси или синори от високи храсти (Bontadina, 2002). Наличието на водни площи е благоприятно, особено ако крайбрежията са обрасли с дървесна растителност. Тези местообитания осигуряват обилие на насекоми и линейни ландшафтни елементи (синори, живи плетове, полезащитни пояси, крайнини на гори, крайречни гори), които улесняват предвиждането на прилепите от дневните убежища до хранителните участъци. Площта на местообитанията, използвани от колонията, е около 700 ha (Bontadina, 2002). Неподходящи местообитания са урбанизираните територии, орните полета, плантацияте от иглолистни дървета. Видът е чувствителен към светлина и избягва осветени места и градски райони. В България, големият подковонос не извършва далечни миграции. Сезонните придвижвания между летните и зимни убежища са на разстояние от 20 до 95 km (Иванова, Попов, 2007). Общата численост на вида в България е около 100 000 екземпляра (Иванова, непубл.), като се вземат предвид данните от проведените в периода 1997-2003 мониторингови проучвания и всички останали налични данни за численост и разпространение (Benda et al., 2003). Наличните до момента количествени данни не позволяват да се очертаят тенденции за състоянието на вида в страната през последните 10-15 години. Сравнението на данните за разпространение и численост на пещеролюбивите видове прилепи за периодите 1955-1971 и 1988-1992 показва явно понижение на числеността, средно с 20-40% (Бешков, 1993). Природозащитният статус на Големия подковонос е: Червена книга на България с категория: Почти застрашен; попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Вида е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS.

➤ **1305 Южен подковонос (*Rhinolophus euryale*).** Най-широко разпространеният и най-многоброен от трите вида "средни" подковоноси на територията на страната. Известен е от над 100 находища, като повечето от тях са между 0–700 m н. в., но има зимни убежища и на по-голяма височина. Срещаемостта му намалява на юг. Обитава равнинни карстови (скалисти) райони в близост до вода. Видът е силно зависим от естествени и изкуствени подземни местообитания. Често съжителства заедно с други пещеролюбиви видове. Избягва открити големи пространства. Ловува предимно в покрайнините на горските масиви. Предпочита крайречни гори, които използва както ловна територия или като летателен коридор. Отделните екземпляри могат да изминават всяка нощ до индивидуалните си хранителни територии до 10 km от постоянното дневно убежище. Хранителната биология е относително слабо проучена. Храната му се състои главно от дребни нощни пеперуди, но при наличие в даден район лови типулиди и торни бръмбари. Извършва редовни сезонни миграции между летните и зимни убежища от 10 до 60 km. Общата численост на вида в България може да бъде изчислена на минимално около 40 000 индивида (численост на лятната популация) като се вземат предвид данните от проведените в периода 1997-2003 мониторингови проучвания (Иванова, непубл.) и всички

останали данни за численост и разпространение (Benda et al., 2003). Сравнението на данните за разпространение и численост на пещеролюбивите видове прилепи от периода 1955-1971 и 1988-1992 (Бешков, 1993) показва явно понижение на числеността, средно с 20-40%. У нас съществуват данни за унищожаване на подземни убежища и безпокойство на прилепите в тях. Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.) - статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Вида е кл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened); EUROBATS.

➤ **1306 Средиземноморски подковонос (*Rhinolophus blasii*).**

Разпространението на вида е свързано с топлите части на страната, с изразено средиземноморско влияние. Обитава карстови райони в равнинните и хълмисти части на запад от линията Бургас – Търговище – Свищов. Повечето находища са между 100 и 500 m н. в. Срещането му е тясно свързано с наличието на подземни убежища като пещери и минни галерии. Често съжителства с други пещеролюбиви видове, като формира смесени размножителни и зимни колонии с южния подковонос (*Rh. euryale*) и подковоноса на Мехели (*Rh. mehelyi*). Храната му се състои основно от дребни нощни пеперуди. Видът формира колонии с численост от няколко стотин до около 2000-3000 индивида. Сравнително „уседнал“ вид със силно изразена привързаност към убежищата си. Вероятно извършва сезонни миграции на къси разстояния (до 10 km) между летните и зимните убежища. Характерните местообитания за *Rhinolophus blasii* в България включват основно карстови райони с пещери и други подземни убежища във височинния диапазон от 0 – 800 m, до 1150 m в Западните Родопи. Като потенциални местообитания може да бъдат определени райони с пресечен релеф, подземни убежища и нискостъблени гори във височинния диапазон 0 до 1200 m. Средиземноморският подковонос се храни най-често в радиус от 5-10 km от убежището, като ловува в открити, сухи храстови местообитания доминирани от келяв габър, и покрай нискостъблени горички. Основни естествени бариери в границите на защитените зони са високи планински била, надхвърлящи 1200 m н. в. Съчетанието на обширни обработваеми площи и отсъствието на пещери и други подземни убежища, също може да бъде считано за бариера в мрежата от защитени зони по Натура 2000 в България. Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.) - статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е кл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS..

➤ **1307 Остроух нощник (*Myotis blythii*).** Често срещан и обикновен вид, разпространен във всички карстови райони в страната. Видът е свързан с топли и открити местообитания. Придържа се към райони с пресечен релеф – хълмове, стръмни речни брегове. Обитава пещерите през цялата година. Повечето находища са между 100 и 800 m н. в. Среща се във всички карстови и скалисти райони. Видът е с азиатски произход и еволюционно е свързан със засушливи, топли и открити местообитания. Най-често обитава едни и същи убежища с вида-двойник *Myotis myotis*. Поради липса на подробни регионални проучвания е трудно да се оцени съвсем точно разпространението и числеността на всеки от тях. Наблюденията в последните години показват, че у нас *Myotis myotis* е по-„рядък“ и по-малочислен в сравнение с *Myotis blythii*. Данните за хранителната биология на вида са малко. В Швейцария е установено, че над 60% от храната му се състои от едри дългопипалести скакалци (сем. *Tettigoniidae*), които лови в открити райони, пасища и често в прясно окосени ливади (Arlettaz, 1993, 1996, 1999). Според Siemers et al. (2011) при

изследвания, проведени в България, става ясно, че за разлика от *M. myotis*, който се храни с бръмбари бегачи (Coleoptera, Carabidae) (50%), то в състава на храната на *M. blythii* влизат основно дългопипалести скакалци (Orthoptera, Tettigoniidae) - (от 61 до 98%), бръмбари от род *Melolontha*, обитатели на открити тревни пространства (около 14%), гъсеници на различни видове пеперуди (около 10%) (Arlettaz, 1996). Предвид типа на плячката, хранителните местообитания на вида включват открити местообитания като ливади и пасища с висока трева. По данни от Централна Европа, големите нощници ловуват най-често в радиус 4-6 km от убежището. Един възрастен екземпляр се нуждае от около 40-50 ha собствена ловна територия (50 ha: Audet, 1990; 36–38 ha: Arlettaz, 1995). У нас извършва редовни сезонни миграции между зимните и летни убежища в рамките на 50 до 80 km. Зимуването започва в края на ноември и продължава до към средата на март. През този период е установен в много пещери, но никъде с численост повече от 3-4000 екземпляра. Миграцията към местата за размножаване вероятно става след 10 - 20 април (Иванова, Попов, 2007). Общата численост на вида в България може да бъде изчислена на около 40 000 индивида като се вземат предвид данните от проведените мониторингови проучвания в периода (1997-2003) и всички останали налични данни за численост и разпространение (Иванова, непубл.; Benda et al. 2003). Природозащитният статус на Остроухия нощник е: Червена книга на България с категория: Почти застрашен; попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS.

➤ **1308 Широкоух прилеп (*Barbastella barbastellus*).** Видът се среща главно в гористи местности. Обитава влажни горски местообитания в среднопланинския пояс (700–1400 m н. в.). Зимува поединично или на групи до 30 индивида в най-студените, привходни части на пещерите при температури около 0–2 °C. През летните месеци живее почти само в хралупи на дървета или подпокривни пространства и по-рядко в други убежища като женските образуват малки колонии, а мъжките обикновено живеят поединично. Ловува в крайнини на гори, над пътища и алеи в гори и паркове. Храни се главно с дребни нощни пеперуди (Sierro, 1999; Goerlitz et al. 2010; Zeale et al. 2011). Обилието на тези насекоми е вероятно основен фактор за съществуването на вида. Предполага се, че намаляването им в резултат от селско- и горскостопански практики (широкото използване на органохлорни инсектициди) е една от главните причини за намаляване на числеността на вида в Европа (Sierro, 1999). Предпочита горски местообитания, а избягва скалисти места, редки гори и открити пространства (Sierro, 1999; Russo et al., 2004). Индивидуалната територия варира в широки граници от 9 ha (Sierro, 1999) до 56.9-1293.3 ha (Carr et al., 2016). Най-посещаваните участъци са тези, осигуряващи обилна плячка - добре структурирани и продуктивни гори и техните крайнини (Sierro, 1999), крайбрежни местообитания, както и естествени ливади. Тези участъци са много малка част от индивидуалната територия (5-10%), използват се дълго време и не се припокриват при отделните индивиди. Тяхната площ е по-малко изменчива - 5.7-27.9 ha (Carr et al., 2016). За достигане на районите за хранене се отдалечава значително от дневното убежище – до 20 km, средно 7 km. Тези особености показват, че за локалното опазване на вида е важно да се подържат оптимални хранителни местообитания в радиус от 7 km около убежищата; линейните ландшафтни елементи под формата на полезащитни пояси, живи плетове, синори следва да се подържат в състояние, осигуряващо възможност за хранене и свързаност между убежищата и ловните местообитания (Zeale et al., 2012). Местообитанията се анализирани в рамките на две категории – местообитания

осигуряващи условия за размножителни колонии и хранителни местообитания. Местообитанията, подходящи за размножителни колонии са идентифицирани въз основа на възрастта на първия дървесен етаж - над 50 г. Предполага се, че тези сравнително стари гори съдържат по-голям брой дървета с хралупи и хлабави кори -места за устройване на размножителни колонии. При безпокойство напускат убежището дори и през деня, което се отразява неблагоприятно и при отглеждане на малките. В райони, където е установена концентрация на убежища следва да се предприемат мерки за избягване на безпокойството - ограничаване на достъпа на посетители, изместване на туристически пътеки и горски пътища (Russo et al., 2004). Най-голям е броят на установените убежища в поясите над 500 m. Най-често е установяван в Централна и Западна Стара планина и в Западните Родопи (Benda et al. 2003). Понякога мигрира – известни са придвижвания до 290 km. Поради оскъдните данни у нас не е правена оценка за националната численост на вида и може да се счита като един от най-слабо проучените. Предполага се, че у нас обитават около 10 000 индивида (Иванова, Попов, 2007). Според други експертни оценки, у нас обитават между 21576 и 36905 индивида, но липсва аргументация за тези цифри (Документ За Целите На Натура 2000). Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.)- статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened); EUROBATS.

➤ **1310 Дългокрил прилеп (*Miniopterus schreibersii*).** Широко разпространен вид. В България са известни около 200 находища. Разпространен е на територията на цялата страна, без най-високите части на планините. Повечето находища са между 100 и 600 m надморска височина. Типичен обитател на карстовите полупланински и планински райони. Обитава целогодишно само подземни убежища – карстови и вулканични пещери, минни галерии, по изключение влажни мазета на необитаеми сгради. Извършва редовни сезонни миграции през пролетта и есента, по време на които използва междинни временни убежища (50-150 km). Пещерният дългокрил през целия си живот остава привързан към конкретен географски район, чиято площ достига няколко хиляди km². Летните убежища обикновено са малки, сухи и проветриви пещери или привходните части на по-големи пещери. Известни са случайни находки, вероятно на мигриращи екземпляри, в плитки ниши, под покриви на сгради и др. Зимува само в подземни убежища, от ноември до март, при температура 7°-12° C, където се струпват огромен брой индивиди. Силно е привързан към зимните убежища и конкретен географски район, чиято площ достига до няколко хиляди квадратни километра. Размножителните колонии се формират през май и са численост от 500 до 10 000 екземпляра, често смесени с *Myotis capaccinii*. Зимува само в подземни убежища, при температура 6 – 9 °C. Храни се често далече от убежищата. Ловува на 2-20 m височина. Основна част от храната е т.н. „въздушен планктон, състоящ се главно от нощни пеперуди (*Lepidoptera*), различни двукрили (*Diptera*) и бръмбари (*Coleoptera*), но в храната му са регистрирани и нелетящи членестоноги (паяци, гъсеници). Храни се както около гори така и над тревисти местообитания. Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.) - статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened); EUROBATS.

➤ **1316 Дългопръст нощник (*Myotis capaccinii*).** Типичен обитател на карстовите райони. В България са известни 73 находища на вида. Среца се на територията на цялата страна, без най-високите части на планините. Повечето находища са между 100 и 600 m н. в. Обитава целогодишно само подземни убежища – карстови и вулкански пещери, минни галерии, по изключение влажни мазета на необитаеми сгради. Формира размножителни колонии с численост от няколко десетки до няколко хиляди (50 до 3000, най-често 200-500, винаги смесени с (*Miniopterus schreibersii*). В страната са известни 21 размножителни колонии и 8 летни неразмножителни колонии. Зимува само в подземни убежища. В България са известни 15 зимни убежища, но над 95% от зимуващата популация е в три от тях: пещерите Парниците, Деветашката и Иванова вода. В последната зимува и популацията на вида от Северна Гърция. Дългопръстите нощници извършват редовни сезонни миграции между убежищата си от порядъка на 50 до 150 km. Ловува край реки. Дългопръстият нощник е специализиран за хранене над водни повърхности. Улавя плячката си с крака или я загребва с междубедрената мембрана. Храни се главно с насекоми. Преобладават представители на Diptera, Neuroptera и Tricoptera. По-нови изследвания показват, че в диетата присъстват водни ларви на Diptera и дори малки рибки (Bisca et al., 2007; Aihartza et al., 2008; Aizpurua et al., 2013). Твърде мобилен, ловните територии са средно на ок. 7 km от дневното убежище, с максимални стойности над 20 km. Предпочитаните ловни местообитания са спокойни водни повърхности, сравнително широки - над 5 m разстояние между бреговете - с добре развита крайбрежна растителност. Подобни са и предпочитанията на широко разпространения и по-обилен конкурентен вид *Myotis daubentonii*. По отношение на местообитанието, неблагоприятни фактори за дългопръстия нощник са нарушаване на естественото състояние на водоемите, тяхното замърсяване и безпокойството в дневните пещерни убежища (Bisca et al., 2007). Зимува в големи водни пещери с висока влажност и температура от 2° до 6° C. Предполага се, че извършва редовни и сравнително дълги миграции между летните и зимните си убежища (50 – 150 km). Общата численост на вида в България може да бъде изчислена на около 18 500 през лятото и около 45 000 екземпляра през зимата (Benda et al. 2003; Иванова, непубл.). Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.)- статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е кл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Уязвим (Vulnerable); EUROBATS.

➤ **1321 Трицветен нощник (*Myotis emarginatus*).** Характерен обитател на нископланинските карстови райони у нас. Видът е известен от 73 находища в цялата страна (Benda et al. 2003). Първично пещерен обитател. В райони без пещери видът се среща и в мазета, на изоставени постройки, тавани на църкви и къщи, стари военни бункери и други убежища. Най-много са убежищата в нископланинския пояс (до 400-500 m). Заселва се също в карстови райони, паркове, градини. Единични екземпляри са установявани до ок. 1500 m в Централна Стара планина (Ivanova 1998), 1560 m в Западните Родопи (Horacek et al. 1974). Обитанието на трицветния нощник може да се счита за сезонно (от април до септември), защото досега у нас не са открити зимуващи колонии. В известните у нас около 30 размножителни колонии броят на индивидите наброява средно от 300 до 600. През размножителния период, трицветният нощник най-често формира смесени колонии с подковоноси прилепи (*Rhinolophus* spp.). Наблюдаваното струпване от около 7000 екземпляра в пещера в Източните Родопи (през 1997 г.) е изключение, което е уникално и засега не е наблюдавано повторно (Ivanov & Gueorguieva 2004). В България е установена

една от най-дългите миграции на вида – 105 km (от с. Муселиево, Никополско до пещерата Водните дупки при х. „Плевен“ в Централен Балкан). При ловуване предпочита площи, покрити с храстова или дървесна растителност в съчетание с влажни зони и водни площи. Лети сред редки корони на дървета или малко над тях. Храни се с дребни безгръбначни (Aranea, Neuroptera, Diptera, Hymenoptera, Lepidoptera, Coleoptera), които събира от листната повърхност на дървета и храсти (Goiti et al., 20011; Steck, Brinkmann, 2006). Ловните територии обикновено са до 8 km от размножителните убежища, средно около 4 km. Сравнително уседнал вид, чиито придвижвания рядко надхвърлят 40 km. 90% от ловните местообитания на вида са разположени в зона от 6 km около размножителните им убежища (Norberg, Rayner, 1987; Krull et al., 1991; Beck, 1995;). За да достигнат до зоните за хранене обикновено се използват крайречни гори, живи плетове и дървета като ландшафтни ориентир. 46,9% от ловните територии са разположени в гори, 24,5% около обори, 18,4% в крайречни гори и 10,2% в ниви, села, овощни градини, живи плетове. Широколистните гори са предпочитани, избягва иглолистните монокултури (Zahn et al., 2010). Обитанието на трицветния ношник в България може да се счита за сезонно (от април до септември), защото досега у нас не са установени големи зимуващи колонии. Досега не е правена оценка на националната численост на вида. Броят на находища на трицветния ношник в България е значително увеличен за периода 1988-2005 г., но това в значителна степен се дължи на увеличената активност в проучванията върху прилепите, а не в реално увеличение в размера на популациите му. Числеността на вида през летните месеци (юни-август) изглежда стабилна на национално ниво, въпреки наблюдаваните през някои от годините промени. Поради високата си численост (в сравнение със страните в Централна и Западна Европа), популациите на Балканския полуостров се приемат като важен генетичен резерв за вида в рамките на целия му ареал. Видът е включен в Червената книга на Република България (2011 г.) - статус уязвим VU, попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS.

➤ **1323 Дългоух ношник (*Myotis bechsteinii*).** Типичен обитател на старите широколистни гори. Отделни индивиди се срещат почти из цялата страна. Най-висока е числеността му в мезофилни горски масиви с постоянен водоем, в низинните с преобладаване на различни видове дъб и полски ясен, а в планините на бук. Единични индивиди живеят в хралупи на дървета с диаметър на стъблото 13–20 cm на 0,7–5 m височина от земята. Колонии са установявани само в по-стари дървета с диаметър 40–55 cm на височина 5–12 m. Най-висока е плътността на територии с надморска височина между 1000 m и 1400 m (средно 8,2 индивида от 12 находища), в райони с обширни и компактни горски масиви (Централен Балкан, Западни Родопи, Странджа). Рядък е в Дунавската равнина, липсва в откритите части на Тракия. Ловува в гори, покрайнини на гори и ливади, покрай храсталаци. Храни се летейки на малка височина в покрайнини на гори, просеки, групи дървета и храсти, като често събира храна от различни субстрати. През лятото обитава почти само хралупи на дървета и по-рядко пещери, постройки и други типове укрития. Най-често в края на май и началото на юни женските формират малки размножителни колонии (5-35 женски) в хралупи, цепнатини и счупвания в стволите на дървета (73,5%) и най-много в дупки на кълвачи (81.4%), но никога не се откривани под хлабави кори (Dietz & Pir, 2011). Женските прилепи от размножителните колонии ловуват в отделни територии, които не се припокриват и са разположени близо до размножителното

убежище (<500 m) и много рядко на по-голямо разстояние до 1500 m (Kerth et al. 2001; Dietz & Pir, 2011; Schofield & Morris, 2000). Вероятно, за да осигурят достатъчен прием на храна, женските стават териториални по време на енергийно интензивните периоди на възпроизводство (Rydell 1986, Dietz & Kalko 2007). Размножителните и ловните местообитания на вида са с висока степен на свързаност и на практика представляват една обща територия. Ловната територия на женските индивиди се определя на около 46 ha, с по-малки ядрени зони за хранене с площ около 2.1 ha, които не се припокриват или се припокриват в много малка степен (Naral et al., 2010). Данните от хранителното поведение на вида в България показват, че бехщайновите нощници използват точно определени участъци от речните теченията, които пресичат или свързват горски масиви с цел пиене на вода и хранене (Петров, непубл.). Ловните територии са разположени на разстояние до 500 m от размножителните убежища, но в редки случаи може да достигнат и до 1500 m, при оскъдност на хранителната база. Бехщайновият нощник е известен като стационарен и у нас не е известно да извършва сезонни миграции. Прави само къси придвижвания, най-често между летните и зимни местообитания, като най-дългото е 60 km (Kerth & Petite, 2005). Възрастните мъжки обикновено живеят поединично в различни убежища (най-често малки дупки в дървета). Характерна особеност и за двата пола е честата смяна/редуване на убежището в един и същи район/участък от гората пред и след размножителния сезон. Известно е, че женските са силно привързани към района откъдето произхождат, а мъжките са значително по-мобилни и много рядко остават да живеят в района, където са се родили. Местата за почивка показват предпочитания към дупки и хралупи на предимно живи дървета и само около 13% са използвали мъртви такива, като ги използват и за образуване на размножителни колонии. В храната преобладават нелетящи наземни или живеещи по листата на дърветата безгръбначни животни и по-малко дневно летящи насекоми, които прекарват нощта, кацнали по листата на храсти или дървета. Като летни убежища ползва почти само хралупи на дървета и рядко жилищни постройки и пещери. Зимува изключително в подземни убежища, като пещери и галерии с висока влажност и температура между 4 и 11 °C, по рядко при по-ниска от 1 до 7 °C. Виси поединично или на малки групи (3-5 екземпляра). По-рядко се открива в цепнатини. Понякога сменя убежищата си през зимата. В зимните групи често преобладават мъжките (до 75%). На този етап е невъзможно да бъде дадена оценка за общата численост на вида в България. Природозащитният статус на Дългоухия нощник е: ЧК - Уязвим (VU); попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Почти застрашен (Near Threatened); EUROBATS.

➤ **1324 Голям нощник (*Myotis myotis*).** Един от нашите най-едри прилепи. Морфологично много сходен с вида-двойник *Myotis blythii*. В България се счита като обикновен и често срещан вид. Известен е от около 190 находища на територията на цялата страна, без най-високите части на планините. Повечето находища са между 100 и 800 m н. в. Среща се във всички карстови райони. Най-често обитава едни и същи убежища с вида-двойник *Myotis blythii*. Поради липса на подробни регионални проучвания е трудно да се оцени съвсем точно разпространението и числеността на всеки от тях. Наблюденията в последните години показват, че у нас *Myotis myotis* е по-“рядък” и по-малочислен в сравнение с *M. blythii*. Еволюционно свързан с широколистни или смесени гори с открити пространства сред тях. Извършва редовни миграции между летните и зимните убежища, като използва редица временни междинни убежища. У нас зимува в пещери и изкуствени

галерии. Формира големи летни и зимни колонии. Размножителните колонии обикновено се намират в малки сухи и проветриви пещери. Храни се с насекоми на открити места, в редки горички и покрайнините им. Големият нощник е еволюционно свързан с широколистни или смесени гори, с открити пространства сред тях (Benda, Horacek, 1995). Най-често ловува в овощни градини и широколистни гори, а по-рядко в смесени гори, лозя, обработваеми полета с малка площ, иглолистни гори - на 3-7 km от постоянното убежище. Избягва урбанизирани територии. Храни се главно с наземни нелетящи бръмбари. У нас обитава целогодишно подземни убежища - пещери, минни галерии; рядко в постройките. Придържа се към райони с пресечен релеф - хълмове, скални разкрития и венци, стръмни речни брегове и др. Вероятно това е обусловено от наличието на подходящи убежища, главно пещери в тези ландшафти (Стрелков, 1972). Данните за хранителната биология на вида са малко. В Швейцария е установено, че над 46% от храната му се състои от едри бръмбари-бегачи (сем. *Carabidae*), (Arlettaz, 1993, 1996, 1999). Според Siemers et al. (2011) при изследвания проведени в България става ясно, че *M. myotis*, който се храни с бръмбари-бегачи (Coleoptera, *Carabidae*) (50%), но също и растително ядни членестоноги. По данни от Централна Европа, големите нощници ловуват най-често в радиус 2 - 6 km от убежището (Drescher, 2004; Rudolph et al. 2009). Един възрастен екземпляр се нуждае от около 40-50 ha собствена ловна територия (50 ha: Audet 1990; 36–38 ha: Arlettaz 1995), разпределена обикновено на 5-7 ловни зони. У нас извършва редовни сезонни миграции между зимните и летни убежища в рамките на 50 до 80 km. Общата численост на вида в България може да бъде изчислена на около 60 000 индивида като се вземат предвид данните от проведените в периода (1997-2003) мониторингови проучвания и всички останали налични данни за численост и разпространение (Иванова, непубл.; Benda et al. 2003). Според Бешков (1993) сравнението на данните за разпространение и численост на пещеролюбивите видове прилепи от периода 1955-1971 и 1988-1992 показва явно понижение на числеността, средно с 20-40%. Природозащитният статус на Големия нощник е: ЧК - Почти застрашен (NT); попада в Приложения II и III на ЗБР и Приложения II и IV на Директива 92/43/ЕИО, както и в Приложения II и III на Бернската конвенция. Видът е вкл. и в Бонската конвенция в Приложение II. IUCN категория: Слабо засегнат (Least Concern); EUROBATS.